

Prva številka // poljudni članek: **Praprtič - pol ptica, pol dinosaver** // varstvo ptic: **Korak v preteklost** // narava: **Teritorialnost pri srnjakih** // portret ptice: **Belohrbti detel** // potopis: **Nepalski narodni park Chitwan** // mi za ptice in naravo: **Mladi o pomenu varstva narave in naravnih rezervatov** // ptičarske prigode: **Reševanje Glocknerlady - samice brkatega sera**

Svet ptic: 01,'13

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 19, številka 01, marec 2013 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 19, številka 01, marec 2013//ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikonki so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica:

Petra Vrh Vrezec

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Luka Božič, Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Metka Ciuha, Camera d.o.o.

tisk: Schwarz print d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revijo financira Grand hotel Union d.d.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednica: dr. Tatjana Čelik

upravni odbor: Tilen Basle, Peter Krečič, Cvetka Marhold, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: dr. Franc Janžekovič, dr. Peter Legiša,

Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici:

Belohrbti detel (*Dendrocoptes leucotos*), ki domuje v najbolj tipičnem slovenskem gozdu, je na meji preživetja. Njegovo varstvo je pravzaprav preprosto – gozd je treba prepustiti naravnemu razvoju. Zaradi ekonomske funkcije gozda to seveda ni mogoče povsod, a glede na majhnost slovenske populacije bomo morali ekološke zahteve belohrbtega detla do določene mere upoštevati tudi v gospodarskih gozdovih.

foto: Aleš Jagodnik

8

11

12

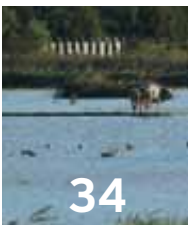
14

16

18

34

38

6

Ptice naših krajev

// Al Vrezec

8

Praprtič – pol ptica, pol dinosaver

// Matija Križnar

11

Iz ornitološke raziskave: Repaljščica in košnja

// Davorin Tome

12

Korak v preteklost

// Katarina Denac

14

Teritorialnost pri srnjakih

// Nives Pagon

16

Belohrbti detel

// Katarina Denac, Tomaž Mihelič

18

Franc Janžekovič – predsednik DOPPS med letoma 1992 – 1996

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

20

Nepalski narodni park Chitwan

// Rudolf Tekavčič

27

Medvedce – pestro pomladno ornitopustolovstvo

// Dejan Bordjan

28

Spomladanske selitve ptic

// Barbara Vidmar

30

Plavček in gosena

// RSPB, prevod Petra Vrh Vrezec

32

Pomladna opazovanja v naravi

// Danilo Bevk, Tomi Trilar, Al Vrezec, Petra Vrh Vrezec

34

Mladi o pomenu varstva narave in naravnih rezervatov

38

Ureditev pisarne v naravnem rezervatu v nastajanju Ormoške lagune

// Dominik Bombek

39

Novoletno veselje v znamenju pirotehnike in ptic

// Ivan Esenko

40

Reševanje Glocknerlady – prvoletne samice brkatega sera

// Tilen Basle

41

Mestne lastovke in sprememba vremena

// Dušan Klenovšek

42

Postovka

// Miran Krapež

44

Novice DOPPS

pokrovitelj DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

Dear Sirs,

For many years, the EuroNatur Foundation has been dedicated to the conservation of migratory birds along the Adriatic Flyway, a specific migration corridor along the Eastern Adriatic. The countries along the Adriatic East coast host crucial resting sites of international importance for a big variety and large numbers of migratory birds. Regarding the recent request from the Hunters Association of Slovenia for an extension of the currently valid list of huntable bird species, we are very much concerned and ask you to keep the list unchanged.

Slovenia has been well known internationally for its exemplary bird hunting legislation in recent years. With only five huntable bird species it has played a pioneer role in terms of bird conservation amongst the EU member states. This role has recently been highlighted by a study that was published by the BIO Intelligence Service on behalf of the European Commission (DG Environment). Legal frameworks and law enforcement mechanisms in Slovenia were found to be most effective among EU members.

euRONATUR FOUNDATION

>> Along the entire Eastern Adriatic, migratory birds are killed in huge amounts every year and Slovenia represents the only secure refuge in the region so far. Therefore, we strongly suggest not to change the bird hunting legislation of Slovenia.

The request to extend the list of huntable bird species will jeopardize not only the pioneer role of Slovenia regarding bird protection but will lead also to the violation of the Bird Directive.

The Black Grouse (*Tetrao tetrix*) is listed under Annex II, Part B of the Bird Directive, but Slovenia is not among the countries listed in the same Annex.

Very crucial is also the envisaged inclusion of the Snipe (*Gallinago gallinago*) and the Woodcock (*Scolopax rusticola*) into the list of huntable bird species. The populations of these species are declining and in many member states of the European Union conservation effects for these species are under way. The inclusion of these species into the huntable bird species list of Slovenia would antagonize these conservation effects which is in contradiction to article 7 (1) of the Bird Directive.

In general the wetlands in Slovenia are located along the very important migration route along the Adriatic Coast. A lot of birds use these wetlands as stopover and as wintering sites. Article 7 of the Bird Directive regulates that migrating birds will be not hunted on their route to the breeding sites. As some waterbird species are starting their migration route already early in winter, the proposed hunting periods on Common Teal (*Anas crecca*) and Eurasian Coot (*Fulica atra*) are not only in contradiction with the Bird Directive but would lead to disturbance of waterbird species protected under Annex I of the Bird Directive in their roosting and stopover sites.

Yours sincerely

Gabriel Schwaderer

Dragi člani DOPPS, prevod uvodnika se nahaja na naslednji strani (stran 4). Za objavo angleškega uvodnika smo se odločili zaradi mednarodne teže. Revijo Svet ptic prejema veliko BirdLife partnerjev po svetu, zato naj gre glas o dosedanji napredni slovenski zakonodajni lovski ureditvi lova na ptice in nesprejemljivosti spremembe le-te po vsem svetu.

Spoštovani,

fundacija EuroNatur je že vrsto let predana varstvu ptic selivk vzdolž jadranske selitvene poti, posebnega selitvenega koridorja ob vzhodni obali Jadranskega morja. V deželah na tej obali so ključna počivališča mednarodnega pomena za pestro in zelo številčno združbo ptic selivk. Nad nedavnim predlogom Lovske zveze Slovenije za razširitev trenutno veljavnega seznama lovnih vrst ptic smo zelo zaskrbljeni, zato vas prosimo, naj se seznam lovnih vrst ne spreminja.

Slovenija je v mednarodnih krogih dobro znana po izjemni zakonodajni ureditvi lova na ptice. Z le petimi lovnimi vrstami je igrala pionirsko vlogo v varstvu ptic med članicami Evropske unije. To vlogo je dodatno poudarila nedavna raziskava organizacije BIO Intelligence Service, opravljena za Evropsko komisijo (Direktorat za okolje). V njej je bilo ugotovljeno, da so slovenski pravni okvir in mehanizmi izvajanja prava med najboljšimi v Evropski uniji.

euRONATUR FOUNDATION

>> Vzdolž vzhodnega Jadrana je vsako leto pobitih ogromno ptic, Slovenija pa je edino varno zatočišče v regiji. Zavaljo tega vam predlagamo, da lovske zakonodaje, ki ureja lov na ptice, ne spreminjate.

Sprejete predloga o razširitvi seznama lovnih ptic bi ogrozilo ne le pionirsko vlogo Slovenije v varstvu ptic, temveč bi bilo tudi v nasprotju z Direktivo o pticah. Ruševca (*Tetrao tetrix*) je v Direktivi o pticah naveden v Dodatku II (B), vendar Slovenije ni med državami v tem istem dodatku. Nesprejemljivi sta tudi vključitvi kozice (*Gallinago gallinago*) in sloke (*Scolopax rusticola*) na seznam lovnih vrst. Populaciji obeh vrst upadata in v mnogih državah Evropske unije so potrebni varstveni ukrepi zanju. Vključitev teh dveh ptic med lovne vrste v Sloveniji bi izničila naravovarstvene napore, kar je v neskladju s členom 7(1) Direktive o pticah.

Slovenska mokrišča ležijo na pomembni selitveni poti vzdolž jadranske obale. Veliko ptic jih uporablja kot počivališča na svoji poti ali pa kot prezimovališča. Člen 7 Direktive o pticah določa, da se selečih se ptic ne lovi v času selitve na gnezdišča. Nekatere vodne ptice pričnejo s selitvijo na gnezdišča že zgodaj pozimi, zato so predlagane lovne dobe za kreheljca (*Anas crecca*) in lisko (*Fulica atra*) ne le v nasprotju z Direktivo o pticah, temveč pomenijo tudi veliko motnjo za vodne ptice iz Dodatka I Direktive o pticah, ki mokrišča uporabljajo kot prenočišča in počivališča na selitvi.

S spoštovanjem,

Gabriel Schwaderer

(prevod Katarina Denac)

foto: Tomaž Mihelič

Kateri ulov vam je ljubši?

foto: Dare Fekonja

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p.p. 290, SI-1001 Ljubljana, Slovenija, e-mail: avrezec@pms-lj.si

Tibetanska gos (*Anser indicus*)

Ta tujerodna gos je bila v Sloveniji opazovana že maja 2005 pri Ormožu, kasneje pa še maja 2008 na Ptujskem jezeru in februarja 2010 na Zbiljskem jezeru [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Danilo Puklavac

Čipkasta raca (*Callonetta leucophrys*)

Tujerodna raca, ki se je pri nas vnovič pojavila na Mariborskem jezeru pri Brestnici novembra 2008 [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Tilen Basle

Španska kotorna (*Alectoris rufa*)
Maja 2012 je bila španska kotorna fotografirana v Sečovljah, kar pomeni, da nepotrebne naseljevanja te tujerodne vrste pri nas še niso povsem opustili [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=58354>].
izvirni foto: Izidor Jug

Rjavovrati ponirek (*Podiceps grisegena*)

Na Cerknškem jezeru se je število gnezdečih parov nekaterih redkih vodnih ptic v obdobju 2007-2010 glede na obdobje 1991-1992 povečalo pri rjavovratem ponirku, grahasti in mali tukalici ter velikem škurhu, medtem ko se je število drugih, denimo kreheljcev, žličaric, kostanjevk, čopastih ponirkov, koscev in prib, močno zmanjšalo [Bordjan, D. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 25-104].
foto: Dejan Bordjan

Strmoglavc (*Morus bassanus*)

Ta sicer izrazito morska ptica je bila julija 2007 presenetljivo opazovana na Ljubljanskem barju, drugič do sedaj pri nas [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Gorazd Golob

Kraljevi orel (*Aquila heliaca*)

Satelitsko spremljana ptica je za krajši čas oktobra 2011 preletela Slovenijo od Prekmurja tja do Ljutomeru [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Matej Gamser

Koconoga kanja (*Buteo lagopus*)
Severnjaška gostja, ki je pogostejša v SV Sloveniji, se je prvič pojavila decembra 2011 tudi na Ljubljanskem barju [Šere, D. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 219].
foto: Miha Podlogar

Rjasta kanja (*Buteo rufinus*)

Južna vrsta kanje, ki je bila drugič pri nas opazovana avgusta 2011 na Velikem Snežniku [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Miha Krofel

Postovka (*Falco tinnunculus*)

V Sloveniji gre za splošno razširjeno vrsto, katere 1.000 do 2.000 parov gnezdi od morskih obal do goratih predelov na nadmorski višini prek 2000 metrov, zaseda pa tako gozdnato kot kmetijsko krajino in urbana okolja, kjer gnezdi med februarjem in julijem na najrazličnejših gnezditvenih prostorih, od dreves, zgradb in skalnih sten [Šumrada, T. & J. Hanžel (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 5-24].
foto: Branko Brečko

Komatni deževnik (*Charadrius hiaticula*)

Prvič v okviru januarskih štetij vodnih ptic je bil leta 2012 opazovan komatni deževnik, in sicer v Sečoveljskih solinah, poleg njega pa tudi rjavi galeb na Dravi [Božič, L. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 109-119].
foto: Kajetan Kravos

Ozkokljuni liskonožec*(Phalaropus lobatus)*

Na Cerknškem jezeru izjemno redek gost, ki se je aprila 2007 pri Retju pojavil šele drugič, nazadnje pred več kot 30 leti [Bordjan, D. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 25-104].
foto: Miha Krofel

Ploskokljuni liskonožec*(Phalaropus fulicarius)*

Izjemno redek gost s severa se je več kot mesec dni med septembrom in oktobrom 2011 zadrževal na Ptujskem jezeru [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Milan Vogrin

Rjavi galeb (*Larus fuscus*)

V SV Sloveniji se glede na podatke, zbrane med letoma 2009 in 2011, pojavljajo tako osebki baltiške podvrste *fuscus* kot atlantske podvrste *graellsii/intermedius* [Bordjan, D. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 224-225].
izvirni foto: Dejan Bordjan

Čopasta kukavica (*Clamator glandarius*)

Zelo redka kukavica iz južne Evrope se je pri nas šele drugič pokazala marca 2005 v Pobegih pri Kopru [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Luc Hoogenstein / Saxifraga

Ostrožna cipa (*Anthus richardi*)

Ta izjemno redka cipa je bila pri nas opazovana vsega trikrat, nazadnje septembra 2009 pri Ljubečni in septembra 2011 na zadrževalniku Medvedce [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

Mali vrtnik (*Iduna caligata*)

Ptica je bila obročkana septembra 2001 pri Vrhniki, kar je drugi podatek o pojavljanju te pri nas izjemno redke vrste [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

Bledi vrtnik (*Iduna pallida*)

Ta redka gnezdilka Primorja je, kot kaže, bolj razširjena, saj je bila med letoma 1995 in 2008 opazovana na zelo različnih koncih, večinoma v času gnezditve med majem in junijem [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Luc Hoogenstein / Saxifraga

Rjava listnica (*Phylloscopus fuscatus*)

Prvič smo to vrsto pri nas našli septembra 2001 na Ljubljanskem barju pri Vrhniki, ko se je ujela v obročkovo mrežo [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Dare Šere

Kitajski slavček (*Leiothrix lutea*)

Ubežnica, ki se tu in tam pojavlja tudi prosto v naravi, denimo avgusta 1984 na Čavnu, ali pa celo par avgusta 2008 pri Vrhniki na Ljubljanskem barju [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Peter Grošelj

Travniški vrbec (*Passer hispaniolensis*)

Čeprav je bila vrsta zabeležena na različnih koncih Slovenije, bomo glavnega kolonizacijskega vala deležni z JZ, o čemer priča povečano število opazovanj z Obale, zlasti iz Škocjanskega zatoka med letoma 2004 in 2011 [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Igor Brajnik

Rdeči bengalček (*Amandava amandava*)

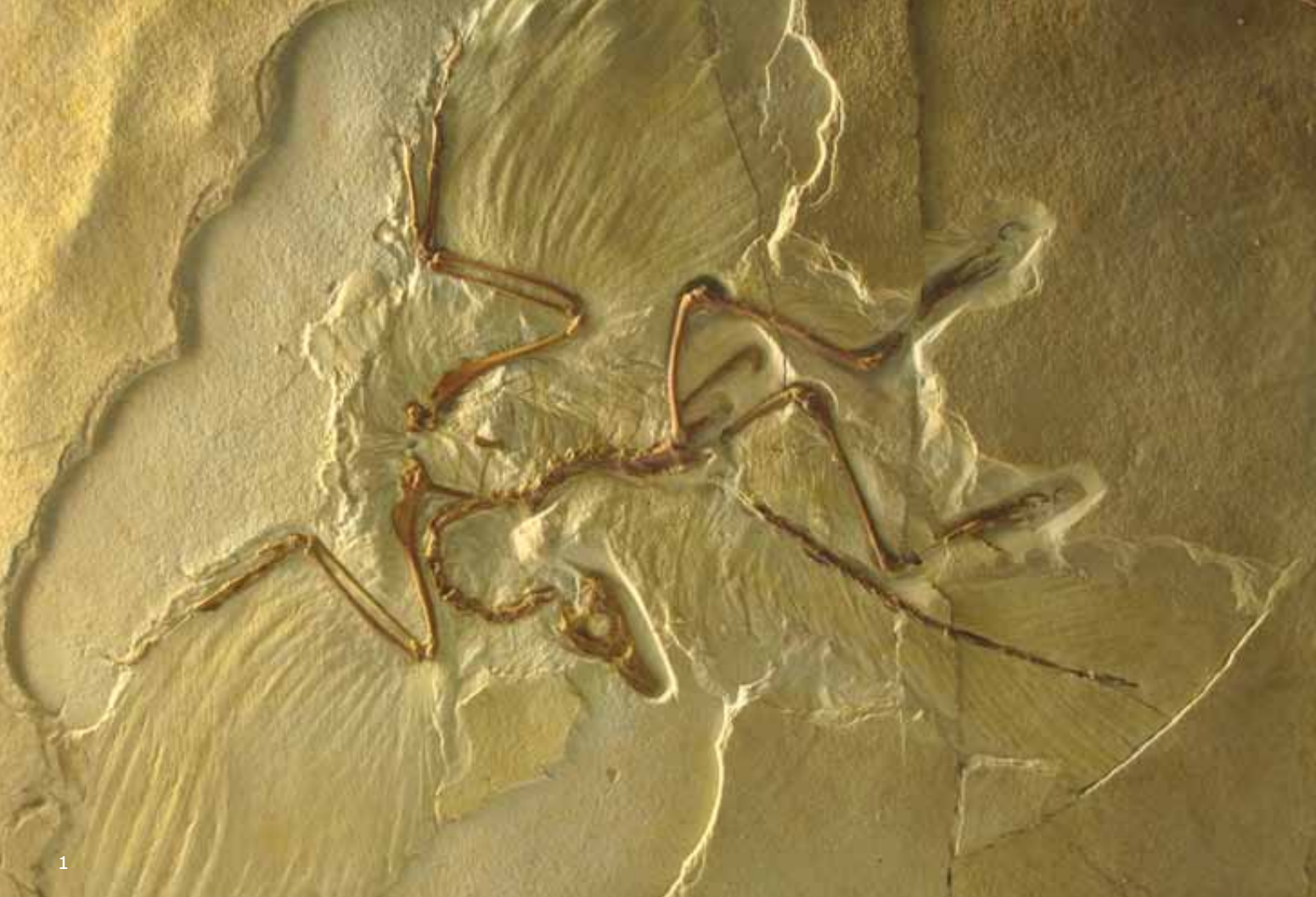
Ubežnica, ki je bila doslej pri nas najdena le enkrat, in sicer avgusta 1994, ko se je ujela v obročkovo mrežo pri Vrhniki na Ljubljanskem barju [Hanžel, J. & D. Šere (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
foto: Dhanatas Thovanich

Severni repnik (*Carduelis flavirostris*)

Dva osebka tega izjemnega gosta s severa sta se decembra 2010 pojavila ob Ptujskem jezeru, kar je v zadnjih 30 letih pri nas eno redkih opazovanj [Gamser, M. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 229].
foto: Dirk Hilbers / Saxifraga

1

1: Širši javnosti je zagotovo najbolj znan londonski primerek arheopteriksa. Na sliki je replika, razstavljena v naravoslovnem muzeju v Frankfurtu.
foto: Matija Križnar

Ko je leta 1859 Charles Darwin izdal svojo knjigo o evoluciji, zagotovo ni razmišljal, da bo čez nekaj let njegova teorija dobila potrditev. Ta potrditev je prišla v obliki praptiča ali arheopteriksa (rod *Archaeopteryx*). Seveda je fosilni ostanek z dobro vidnimi peresi zatresel znanstveni svet in kmalu postal nekakšna ikona, ki jo pozna vsak osnovnošolec. Do danes je bilo odkritih le enajst ostankov praptiča, od peresa do skoraj »popolnih« primerkov. Z napredkom paleontologije in biologije so raziskovalci temeljito raziskali vse ostanke praptičev. K temu so dodali še nove najdbe, predvsem s kitajskih nahajališč, ki sedaj postavljajo arheopteriksa na nekoliko drugačno evolucijsko pot. Kljub še vedno vroči razpravi praptič s svojimi skromnimi najdbami ostaja na prestolu kot eden bližnjih členov proti današnjim pticam.

Praptič – pol ptica, pol dinozaver

// Matija Križnar

Enajst najdb z Bavarske

Celotna zgodba o praptiču se je začela z najdbo enega fosilnega peresa leta 1860. Že naslednje leto je znani nemški paleontolog Hermann von Meyer opisal ta fosil kot *Archaeopteryx lithographica*. Istega leta 1861 je bil nato odkrit prvi skelet praptiča, danes shranjenega v Londonu. Ob skeletu, brez glave, so se dobro ohranila peresa tudi na repu. Primerek je opisal takratni angleški paleontolog Richard Owen in ga uvrstil v rod *Archaeopteryx*, a kot drugo vrsto. Leta 1874 je bil najden drugi primerek skeleta praptiča. Ta ostanek je mogoče najbolj znan tudi širši javnosti in je po nekajkratni zamenjavi lastnikov pristal v današnjem berlinskem naravoslovnem muzeju. Berlinski praptič je odlično ohranjen in eden izmed redkih s celotno glavo. Ob 150-letnici njegove najdbe so prav berlinski primerki upodobili tudi na spominskem kovancu.

Do naslednjih odkritij ostankov arheopteriksa je minilo več desetletij. Leta 1956 so našli delni skelet, z vidnimi odtisi peres. Danes je ta primerek izgubljen, saj je po smrti lastnika za njim izginila vsaka sled. Ostanek omenjenega praptiča je poznan kot Maxberški primerki, saj je bil nekaj časa razstavljen v muzeju Maxberg v Solnhofnu. V začetku sedemdesetih let preteklega stoletja se je z zaprašenih polic muzeja na Nizozemskem (v Teylerjevem muzeju) pojavil nov ostanek. Najprej so ga pripisali pterozavrom (letečim plazilcem), odkrit pa je bil že leta 1855, torej nekaj let pred prvim opisom arheopteriksa. Nizozemski ali za znanstvenike haarlemški primerki (po mestu, kjer je muzej) sestavlja le nekaj reber, vretenc in kosti okončin. Naslednji ostanek praptiča je opisal Peter Wellnhofer in je danes na ogled v paleontološkem muzeju v mestu Eichstätt, blizu nahajališča. Prav iz okolice Eichstätta prihaja še en primerki, opisan leta 1988, in je največji med odkritimi. Glede na velikost in druge znake so ga kasneje poimenovali *Wellnhoferia grandis*, a debata o določitvi novega rodu in vrste še ni zaključena.

Leta 1990 je bil odkrit osmi ostanek praptiča v nekoliko mlajših jurskih plasteh pri mestu Daiting na Bavarskem. Tudi ta primerki je še vedno zavrt v skrivnost, saj še ni bil primerno raziskan in predstavljen javnosti. Deset let kasneje se je pojavil nov primerki: bil je v zasebni lasti in kasneje posojen muzeju Bürgermeister-Müller v Solnhofnu. Na plošči apnenca se je ohranil le del peruti, ki jo ljubkovalno imenujejo kar »piščančja perut«. Izredno dobro je ohranjen tudi primerki, ki je bil javnosti predstavljen leta 2005. Ostanek je bil dolgo časa shranjen v zasebni zbirki v Švici in nato podarjen v ZDA (Wyoming Dinosaur Center), kjer so ga temeljito raziskali.

Zadnji oziroma enajsti primerki skeleta arheopteriksa je bil odkrit leta 2011. Prvič so ga javnosti predstavili na sejmu mineralov in fosilov v Münchnu, kjer smo si ga obiskovalci lahko ogledali. Tudi ta primerki ima ponekod vidne odtise peres, manjka pa mu glava. Trenutno je primerki še v zasebni lasti, a je vedno na voljo paleontologom, ki ga še raziskujejo.

Vsi ostanki praptiča so bili odkriti v ploščastih apnencih na Bavarskem v Nemčiji, predvsem v okolici mest Solnhofen, Eichstätt in Langenaltheim. Tamkajšnje t.i. solnhofenske apnenice izkoriščajo v kamnolomih že dve tisočletji in v njih pogosto najdejo tudi druge izjemno ohranjene fosile. Plošče apnenca danes uporabljajo v gradbene namene, v preteklosti pa je bil zaradi svoje sestave primeren za tiskarsko tehnologijo kot litografski kamen.

Ploščasti apneneci so nastajali v času zgornje jure, natančneje v tithoniju pred okoli 149 milijoni let. Praptiči so verjetno prebivali na velikih otokih oziroma arhipelagu, ki ga je obdajalo plitvo morje z grebeni koral in morskih spužv. Med temi grebeni so občasno nastajali plitvi zalivi in za življenje neugodne razmere, in prav v teh zalivih se je usedalo apnenčevo blato, ki je pokrilo in ohranilo tudi fosilne ostanki praptičev. Združba, v kateri je prebival praptič, je bila izjemno pestra, saj so paleontologi odkrili več kot 700 različnih vrst. Našli so morske in kopenske vretenčarje od pterozavrov, dinozavrov, kuščarjev, želv do morskih krokodilov ter veliko vrst nevretenčarjev, pogosto tudi z odtisi mehkih delov.

Med dinozavri in pticami

Kljub majhnemu številu najdb arheopterikov imamo dober vpogled v njihovo anatomijo. Posamezni ostanki se med seboj razlikujejo tudi po velikosti, a so bili povprečno veliki kot vrana. Zrastli so do približno 50 centimetrov v dolžino in dosegli težo do enega kilograma. Najbolj izrazit znak na fosilnih ostankih so zagotovo peresa, ki so razporejena na sprednjih okončinah (perutih) in repu. Rep je še vedno tipično plazilski, enako kakor tudi glava, saj ima v čeljustih še vedno zobe. Na prednjih okončinah je imel praptič vidne prste s kremplji, kar je zagotovo vplivalo tudi na letenje. Raziskovalci se še vedno niso poenotili, ali je praptič lahko letel, ali pa je le jadral. Na to jih opominja tudi notranja zgradba kosti, ki še ni popolnoma prilagojena letenju, kot je pri pticah.

Paleontologi so arheopterike uvrščali med primitivne ptice oziroma bližnje sorodnike današnjih ptičev. To je seveda pričakovano, saj primanjkuje tako novih najdb praptičev kot tudi najdb drugih podobnih fosilov. V mnogih razpravah se je zvrstilo veliko filogenetskih tez, kjer so jih enkrat uvrščali že med prave ptice, drugič zopet ne. Vse dokler pred leti niso s Kitajske pričele prihajati nove in izjemne najdbe pticam podobnih dinozavrov in celo ptic, a iz nekoliko mlajših krednih kamnin. Med redkimi jurskimi najdbami je bil tudi primerki novega rodu *Xiaotingia*, ki je s svojo zgradbo zelo podoben arheopteriksu. Prav kitajski primerki je ponovno razburkal razpravo o evoluciji in »pravilni« uvrstitvi praptiča med dinozavre ali skupino, ki združuje izumrle predstavnike in sorodnike današnjih ptic (Avialae). Trenutno velja arheopteriks bolj za dinozavra kot ptiča, kar je razlog, da so zato paleontologi uvrstili ostanki nazaj med deinonihozavre (skupaj z družino Archaeopterygidae). Vsekakor bo treba počakati še na nova odkritja in raziskave, ki bodo mogoče ovrgle ali še bolj utrdile trenutno evlucijsko shemo.

2

2: Rekonstrukcija praprtiča s pisanim perjem
risba: Pika Križnar

3: Na podlagi najdbe fosilnega peresa je praprtič dobil ime *Archaeopteryx lithographica*.
foto: <http://witmerlab.wordpress.com>

Praprtič, dinosaver ali ptica, zagotovo pa nekaj vmes, je postal paleontološka ikona, ki jo pozna skoraj vsak. Sleherni učbenik biologije skoraj gotovo vsebuje sliko praprtiča in skoraj vsak večji naravoslovni muzej premore repliko vsaj enega izmed enajstih primerkov arheopteriksa. Najdbe praprtičev so dodobra razburkale paleontološko in biološko skupnost in že od vsega začetka potrdile Darwinovo evlucijsko teorijo. Seveda bo potrebnega še nekaj časa, da odkrijejo in raziščejo nove »vezne« ali, če želite, »manjkajoče« člene v evlucijski verigi med dinosavri in pticami. Že sedaj pa lahko tudi opozorimo na dejstvo, da tudi narava rada eksperimentira in za seboj pušča mnogo slepih ulic. ●

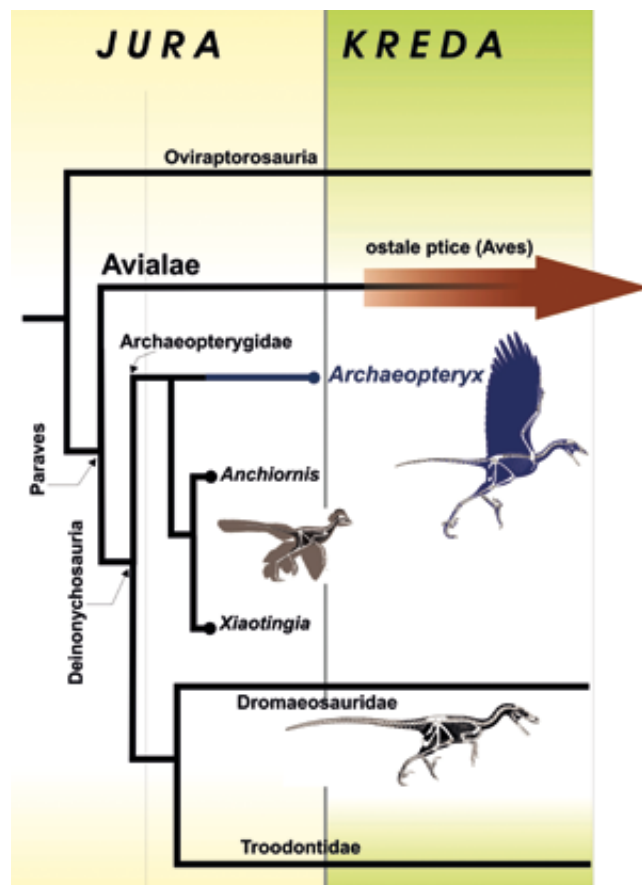
Literatura:

- BOCK, W. J. & BÜHLER, P. (2007): *Archaeopteryx lithographica* von Meyer, 1861 (Aves): proposed conservation of usage by designation of a neotype. – *Bulletin of Zoological Nomenclature* 64 (4): 261–262.
- CARROLL, R. L. (1988): *Vertebrate paleontology and evolution*. W.H. Freeman and Company, New York.
- KRIŽNAR, M., (2011): Nov primerek arheopteriksa. – *Proteus* 74 (3): 135.
- MEYER VON, H. (1861): *Archaeopteryx lithographica* (Vogel-Feder) und *Pterodactylus* von Solenhofen. Neues Jahrbuch für Mineralogie, Geognosie, Geologie und Petrefakten-Kunde, München.
- SHIPMAN, P. (1998): *Taking Wing: Archaeopteryx and the Evolution of Bird Flight*. Weidenfeld & Nicolson, London.
- WELLNHOFER, P. (2008): *Archaeopteryx – Der Urvogel von Solenhofen*. Verlag Friedrich Pfeil, Munich.
- WELLNHOFER, P. & TISCHLINGER, H. (2004): Das »Brustbein« von *Archaeopteryx bavarica* Wellnhofer 1993 – eine Revision. – *Archaeopteryx* 22: 3–15.
- XU, X., YOU, H., DU, K. & HAN, F. (2011): An *Archaeopteryx*-like theropod from China and the origin of Avialae. – *Nature* 475 (7357): 465–470.

3

Tabela: Ena izmed novejših razvrstitev praprtiča (*Archaeopteryx*) med dinosavre in ne ptice. Prirejeno po Xu s sodelavci, 2011.

Iz ornitološke raziskave: Repaljščica in košnja

// Davorin Tome

Z vidika trenutne naravovarstvene miselnosti je s travniškimi ekosistemi v večjem delu Evrope križ. Ne ustreza jim preveč vzdrževanja, ne ustreza jim premalo vzdrževanja. V prvem primeru iz njih nastanejo vrstno povsem osiromašeni travniki, v drugem se spremenijo v gozd – travniški organizmi ponovno ostanejo brez življenjskega prostora. In ko dodamo še pričakovanja kmetov glede hranilne vrednosti krme in »pričakovanja« travniških rastlin in živali glede njihovega preživetja, je večina razlogov, zakaj je ohranjanje narave na travnikih eden trših orehov, zbranih na kupu.

Ne tako zelo sodoben problem

Problem ohranjanja travnikov pa ni nov. O tem pričajo zapisi, ki so bili objavljeni že precej pred drugo svetovno vojno. Zgodnja košnja, na primer, je bila že takrat označena kot eden izmed dejavnikov zmanjševanja števila jerebic (*Perdix perdix*) in prepelic (*Coturnix coturnix*). Znanstveno podporo je razumevanje te problematike začelo dobivati predvsem v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja, k čemur je veliko pripomoglo spoznanje o kritični ogroženosti kosca (*Crex crex*) v Evropi. S sodobnimi raziskovalnimi pristopi so se takrat začeli polagati temelji naravi prijaznih ukrepov za upravljanje z naravovarstveno pomembnimi travišči.

Begavci in gnezdomci - dve različni zgodbi

Učinkovitost ukrepov pozne košnje na travnikih je bila testirana predvsem na pticah, pri katerih mladiči - begavci takoj po izvalitvi gnezdo zapustijo. Takšni vrsti sta na primer kosci in prepelice. Ker mladiči, poraščeni

s puhom, ne letijo, svet okoli sebe raziskujejo peš. Z raziskavami so ugotovili, da so, čeprav mobilni, zares varni pred koso šele štiri tedne kasneje, ko puh zamenja perje in lahko že letijo. Nekatere travniške vrste ptic, na primer repaljščica (*Saxicola rubetra*), imajo drugačno strategijo razmnoževanja. Njihovi mladiči gnezdomci so povsem nemočni po izvalitvi, zato še okoli dva tedna živijo v gnezdu sredi travnika. Zgolj kmečka logika je narekovala, da so tudi ti mladiči varni pred koso takoj, ko začnejo s prvimi poleti, kar je še isti dan, ko gnezdo zapustijo.

Raziskave repaljščice

Repaljščica je zelo primerna za raziskovanja. Na travnikih gnezdi v dokaj velikem številu, posedla po visokih bilkah, kjer jo je lahko opazovati. Na Nacionalnem inštitutu za biologijo smo jo zato že leta 2000 izbrali za raziskave odnosov med človekom in naravo v kulturni krajini. V eni izmed raziskav smo testirali predvidevanje, da se mladiči košnji izognejo že prvi dan, ko gnezdo zapustijo. Opremi-li smo jih z radijskimi oddajniki, da smo lahko natančno beležili njihove premike in vedenje. Potrdili smo, da so sposobni prvih poletov že prvi dan življenja zunaj gnezda, a obenem ugotovili, da še okoli dva tedna po tem pred nevarnostjo ne bežijo. Raje se potuhnejo v gosti travi, kjer čakajo, da huda ura mine. Njihov evolucijski spomin jim namreč pravi, da je največja nevarnost, ki jim grozi v tej starosti, kakšen skobec (*Accipiter nisus*) ali sokol. Proti tako spretnim letalcem pa je skrivanje v travi bistveno uspešnejša obramba od pobega. Prav nič pa jim ta strategija ne pomaga, ko jim zagrozi bližajoča se kosa. Repaljščici prijazna košnja naj bi se zato začela vsaj dva tedna po tem, ko mladiči gnezdo zapustijo, in ne že takoj naslednji dan, kot je do sedaj predvidevala kmečka logika. A to je seveda le en problem, ki desetka naše travniške ptice. ●

1: V eni izmed raziskav repaljščice (*Saxicola rubetra*) so raziskovalci Nacionalnega inštituta za biologijo z radijskimi oddajniki ugotovili, da mladiči ob zapustitvi gnezda lahko naredijo prve polete, a približno dva tedna po tem pred nevarnostjo še vedno ne bežijo.
foto: Davorin Tome

Vir:

TOME, D. & DENAC, D. (2012): Survival and development of predator avoidance in the post-fledging period of the Whinchat (*Saxicola rubetra*): consequences for conservation measures. – *J. Ornithol.* 153 (1): 131–138.

1

2

Korak v preteklost

// Katarina Denac

1: Kar štiri od predlaganih novih lovnih vrst ptic so uvrščene med ogrožene vrste na nacionalnem rdečem seznamu, med njimi tudi kozica (*Gallinago gallinago*).

foto: Kajetan Kravos

2: Stranska škoda streljanja goloba grivarja (*Columba palumbus*) bodo tudi mnogi pobiti duplarji (*Columba oenas*; na sliki), saj sta si vrsti po videzu zelo podobni.

foto: Tomaž Mihelič

3: Lovci svojo željo po streljanju ruševca (*Tetrao tetrix*) sprevrženo utemeljujejo s posledičnim povečanim zanimanjem in skrbjo zanj.

foto: Tomaž Mihelič

Slovenska lovska zakonodaja velja za eno pticam najbolj prijaznih v Evropi, saj dopušča lov le na šest vrst ptic: mlakarico (*Anas platyrhynchos*), šojo (*Garrulus glandarius*), sivo vrano (*Corvus cornix*), srako (*Pica pica*), fazana (*Phasianus colchicus*) in gojeno jerebico (*Perdix perdix*). Žal ta pozitivni zgled vsem lovcem v Sloveniji ni bil pogodu, kar je bil razlog, da so Lovska zveza Slovenije, Zavod za gozdove Slovenije in podjetje Erico d.o.o. konec januarja 2013 predlagali, da se seznam lovnih vrst razširi s sedmimi novimi, med katerimi so tudi ogrožene vrste tako v nacionalnem kot evropskem merilu. Poleg tega so predlagali lov tudi na »naravne«, torej negojene jerebice, za katere pravzaprav nihče v Sloveniji ne ve, koliko jih še imamo in ali sploh še živijo pri nas.

Zgornjim šestim vrstam naj bi se tako pridružili še grivar (*Columba palumbus*), sloka (*Scolopax rusticola*), kozica (*Gallinago gallinago*), krehelj (*Anas crecca*), liska (*Fulica atra*), ruševca (*Tetrao tetrix*) in kormoran (*Phalacrocorax carbo*). Predlogi sprememb Uredbe o določitvi divjadi in lovnih dob so po mnenju DOPPS pripravljeni površno, nestrokovno in skorajda brez ustreznih citatov, marsikatera navedba o populacijskih trendih in ogroženosti pa ni v skladu z dejanskim stanjem. Prispevek povzema pripombe DOPPS na predlagane spremembe Uredbe, ki so v celoti objavljene na naši spletni strani in so plod skupnega dela.

Lov na ptice - potreba ali zgolj užitek

Za lov na ptice ne obstaja noben ekološki, gospodarski, veterinarsko-sanitarni, zdravstveni ali kak drug utemeljen razlog. Gospodarska škoda, ki jo povzročajo ptice, je minimalna. Njihove populacije omejujejo številni dejavniki in medsebojni odnosi, na primer količina hrane, raz-

položljiva gnezdišča, varne selitvene postojanke, vremenske razmere na prezimovališčih, tekmovanje za omejene vire in plenilstvo, tako da uravnavanje populacij z lovom sploh ni potrebno oziroma je včasih celo škodljivo. Lov na ptice je tako namenjen izključno zabavi in užitku manjše skupine ljudi. Zaradi lova so ptice bolj plašne in bežijo že na daleč, tako da smo vsi drugi obiskovalci narave prikrajšani za bližnja srečanja z njimi.

Predlagatelji sprememb potrebo po lovu ptic utemeljujejo tudi z boljšim posledičnim poznavanjem vrst, kar pa je ob sodobnih metodah raziskovanja, na primer s telemetrijo, prav smešen argument. Sodobna znanost se nagiba k neinvazivnim metodam, ki omogočajo zbiranje bistveno boljših in obsežnejših podatkov.

Bomo lovili ogrožene vrste?

V Sloveniji sta kozica in jerebica kritično ogroženi, sloka in krehelj močno ogroženi, ruševca pa ranljiva gnezdilka. Tudi v evropskem merilu tem vrstam ne kaže najbolje: jerebica ima status ranljive vrste, populaciji sloke in kozice upadata, medtem ko si ruševca še ni opomogel po velikem upadu v obdobju 1970-1990. Lov na ogrožene vrste je nesprejemljiv in v nasprotju z evropsko ter nacionalno zakonodajo (npr. z 2. in 7. členom Ptičje direktive ter 14. členom Zakona o ohranjanju narave).

Naravovarstvo iz koristoljubja

Lovska zveza Slovenije v svojem predlogu prostodušno priznava, da bi dovoljen odstrel ruševca stimuliral lovce za spremljanje njegove populacije in skrb zanj. Samoopredeljene naravovarstvenike to postavlja v nič kaj laskavo luč, saj lovcem seveda nihče ne prepoveduje naravovarstvenega udejstvovanja tudi brez koristoljubnih motivov.

Kolateralna škoda

Zlasti med lovom mlakarice se redno dogaja, da se hkrati splašijo še vse druge vodne ptice, ki se z njimi družijo v mešane jate. Včasih se, po pomoti ali pa zaradi neznanja, zgodi tudi, da pod strelom obleži kakšna zavarovana vrsta. Oboje je v nasprotju tako s Ptičjo direktivo kot našo Uredbo o zavarovanih prosto živčih živalskih vrstah. Razločevanje med podobnimi vrstami rac ter ločevanje sloke in kozice od globalno ogrožene čokete (*Gallinago media*) je možno le ob dobrem poznavanju vrst in v dobrih svetlobnih razmerah. Le kaj naj si človek misli o znanju lovcev ob članku v reviji Lovec (št. 9/2007), ki govori o sloki, na naslovni sliki pa je kozica?

V Sloveniji je vsako leto ubitih prek 40.000 ptic, kar pomeni vnos več kot 1.000 kilogramov svinca v naravo. Z njim se zastrupljajo številne vodne ptice in ujede, nevaren pa je tudi drugim živalim in človeku. Slovenija je sicer podpisnica sporazuma AEWA, ki zahteva čimprejšnjo prepoved svinčenih šiber, vendar je naše lovstvo na to uho še gluho.

Predlog sprememb ne odseva stališč vseh slovenskih lovcev

DOPPS je pripravil pripombe na predlagane spremembe Uredbe in svoje argumente predstavil tudi na tiskovni konferenci v Grand hotelu Union v torek, 26. februarja 2013. Množični odziv medijev in objava prek 30 prispevkov v manj kot tednu dni kažeta na aktualnost tematike. Vsi prispevki brez izjeme so izražali ogorčenje nad lovskim predlogom! Med nasprotniki širitve seznama lovnih vrst ptic so se znašli tudi številni lovci, ki se z nezaslišanim predlogom vodstva LZS kratko malo ne morejo poistovetiti. Tudi na DOPPS se iz lastnih izkušenj dobro zavedamo, da vseh lovcev ne gre metati v isti koš. Si predstavljate, koliko dobrega bi lahko storili za naravo, če bi združili moči? ●

Viri:

http://www.ptice.si/index.php?option=com_content&task=view&id=463&Itemid=15 (povezave vseh predlogov sprememb Uredbe o določitvi divjadi in lovnih dob ter pripombe DOPPS)

Seznam nedavnih objav v medijih, povezanih z lovsko problematiko:

- Spletni blog Luka Omladič, 22. 2. 2013, *Lovci spreminjajo zakonodajo, da bi lahko streljali zavarovane vrste*
- Spletna stran Žverce.si, 25. 2. 2013, *Lovci bi streljali tudi zaščitene vrste*
- Kanal A, oddaja Svet, 26. 2. 2013, *Streljanje ogroženih vrst*
- POP TV, oddaja 24 ur, 26. 2. 2013, *DOPPS proti odstrelu zaščitene in ogrožene ptice*
- TV Slovenija 1, oddaja Dnevnik, 26. 2. 2013, *Naravovarstveniki ogorčeni*
- Radio Aktual, 26. 2. 2013, *Na žalost članov DOPPS se seznam ptic, ki jih lovci lahko streljajo, širi*
- Radio Primorski val, oddaja Novice, 26. 2. 2013, *Poziv Lovski zvezi in kmetijskemu ministrstvu*
- Radio Slovenija 1, program A1, 26. 2. 2013, *DOPPS proti širitvi seznama lovnih vrst*
- 24ur.com, 26. 2. 2013, *Lovska zveza bi osem zavarovanih ptic uvrstila med lovno divjad*
- Dnevnik.si, 26. 2. 2013, *So lovem stare ptice trofeje požrli molji?*
- Planet Siol.net, 26. 2. 2013, *»Res ne vem, zakaj bi bilo komu v užitek streljati živali«*
- Spletna stran Ministrstva za kmetijstvo in okolje, 26. 2. 2013, *Sprememba uredbe o določitvi divjadi in njihovih lovnih dobah v fazi prejetja mnenj*
- TV Koper, oddaja Primorska kronika, 27. 2. 2013, *Tabor mladih ornitologov*
- Delo, 27. 2. 2013, *Prepovedati lov na ptice zaradi užitka in športa*
- Dnevnik, 27. 2. 2013, *So lovem stare ptice trofeje požrli molji?*
- Dnevnik, 27. 2. 2013, *Lovci bi streljali tudi redke šakale*
- Delo.si, 27. 2. 2013, *Prepovedati lov na ptice zaradi užitka in športa*
- Delo.si, 27. 2. 2013, *Lovsko omrežje moči?*
- Forum Lov, Slovenski lovski informacijski portal, 27. 2. 2013, *Predlog LZS za uvedbo novih (starih) vrst divjadi*

- Slovenskenovice.si, 27. 2. 2013, *Med lovno divjad bi uvrstili osem zavarovanih vrst*
- Žurnal24.si, 27. 2. 2013, *Lov: »Ubijanje za šport in zabavo«*
- Delo, 28. 2. 2013, *Ptice na muhi*
- Delo, 28. 2. 2013, *Pisma bralcev: Predlogi za širši izbor lovnih vrst ptic, Blaž Krže, starešina LD Mirna*
- Primorske novice, 28. 2. 2013, *Odpri bi lov na ptice in denar*
- Belokranjec, marec 2013, *Lov na ogrožene ptice po 20 letih znova dovoljen?*
- Bistriške novice, marec 2013, *Bo lov na ogrožene ptice spet dovoljen?*
- Radio Slovenija 1, program A1, 1. 3. 2013, *Spor zaradi predlaganih uvrstitev osmih zavarovanih vrst ptic med lovno divjad*
- Delo, 1. 3. 2013, *Pisma bralcev: Lov – potreba ali razvada, Jože Nemec, Društvo za varstvo okolja Domžale Kamnik*
- Finance Weekend, 1. 3. 2013, *Pribiti s šibrami*
- Mladina, 1. 3. 2013, *Lov na ptice?*
- Finance.si, 1. 3. 2013, *Pribiti s šibrami*
- Forum Lov, Slovenski lovski informacijski portal, 1. 3. 2013, *Nestrinjanje lovcev s predlogom*
- Mladina.si, 1. 3. 2013, *Lov na ptice?*
- Nedeljske novice, 3. 3. 2013, *Počilo zaradi ptic čev*
- Večer, 4. 3. 2013, *Pticam neprijazna država?*
- Gorenjski glas, 5. 3. 2013, *Proti širitvi seznama lovnih ptic*
- 7 dni, 6. 3. 2013, *Jager pa jaga, kaj mu pomaga?*
- Pomaga GPS.
- Gorenjski glas, 5. 3. 2013, *Proti širitvi seznama lovnih ptic*
- Radio Slovenija 1, program A1, 7. 3. 2013, *Dogodek pred Moderno galerijo*
- Radio Slovenija 1, Zdrčalo dneva, 7. 3. 2013, *Nasprotovanje širitvi seznama lovnih divjadi*
- Delo, 7. 3. 2013, *Ptice ne morejo vedeti, da so tarča samo mlakarice*
- Dolenjski list, 7. 3. 2013, *Lovci bi streljali, DOPPS varoval*
- Novi tednik Celje, 7. 3. 2013, *Ljubitelji ptic proti lovem*
- Delo.si, 7. 3. 2013, *Lani so v Sloveniji postrelili skoraj 42.000 ptic*
- Žverce.si, 7. 3. 2013, *Mladi proti lovu na ptice*

Teritorialnost pri srnjakih

// Nives Pagon

1: V obdobju teritorialnosti srnjaki (*Capreolus capreolus*) intenzivno označujejo teritorije, povečata se nestrpnost med njimi in agresivno vedenje. V tem obdobju tudi lajajo pogosteje kot v preostalem delu leta. Lajanje je takrat v funkciji izražanja teritorialnosti.
foto: Janez Papež

Ko se v spomladanskih večerih sprehajamo po travniških in gozdnih poteh, ali pa se v zgodnjih poletnih jutrih želimo nadihati svežega zraka pred odhodom v službo, nemalokrat zaslišimo zamolkel lajež z nasprotnega hriba. Po nekaj značilno zateglih laježih, ki odmevajo med bližnjimi jarki, zaslišimo enak odgovor s sosednjega pobočja. Srnjaki. V tem času to niso le alarmni klici, usmerjeni proti plenilcem. Zdaj označujejo svoj teritorij. Drug drugemu dajejo vedeti, da je tam prostor že zaseden in da vsiljivcev ne bodo trpeli.

Srnjad (*Capreolus capreolus*) je v številnih značilnostih prav posebna vrsta med evropskimi kopitarji. Ena izmed teh posebnosti je prav gotovo fenomen teritorialnosti samcev, ko srnjaki kar polovico leta, pomlad in poletje, preživijo vsak na svojem teritoriju. Meje le-teh vztrajno nadzorujejo in označujejo, morebitne vsiljivce pa tudi preženejo. Naraščajoče število izsledkov znanstvenih raziskav dokazuje, da se teritorialnost srnjakov z več vidikov pomembno razlikuje od teritorialnosti drugih vrst kopitarjev po svetu.

Teritorialnost v funkciji pridobivanja samic za parjenje

Paritvena strategija pri večini vrst sesalcev je mnogoženstvo (poliginija), ko se samec pari z več samicami, vsaka samica pa le z enim samcem. Od več tipov mnogoženstva nas tokrat zanima mnogoženstvo z obrambo virov, kjer si samci zagotovijo dostop do samic za parjenje posredno, to je z branjenjem določenega območja pred drugimi samci. To območje vsebuje kritične vire, ki jih potrebujejo samice (npr. hrano, mesta za poganjanje mladičev) in zajema območja aktivnosti več samic. Tako strategijo teritorijev uporablja tudi srnjad.

Kako srnjaki branijo teritorij

Pod vplivom notranje biološke ure in dejavnikov v okolju se v obdobju teritorialnosti spremeni vedenje srnjakov, kar se kaže v povečanem deležu njihove celodnevne aktivnosti. Teritorialno vedenje vključuje npr. nadzor in označevanje teritorija ter njegovo obrambo z agresivnimi reakcijami v primeru, da se na tem prostoru zadržujejo še drugi srnjaki. Srnjaki pričnejo vzpostavljati svoje teritorije od marca dalje in jih branijo do konca obdobja parjenja, ki pri nas poteka julija in avgusta. V tem procesu se spremeni prostorska struktura populacije. Delež prekrivanja domačih okolišev med sosednjimi srnjaki se namreč od zime naprej vztrajno zmanjšuje, dokler se poletni teritoriji med sosednjimi srnjaki skoraj ne prekrivajo več.

Vonjalno sporazumevanje med samci poteka prek praskanja po tleh s sprednjimi parklji ter drgnjenja z rogovjem in čelom ob grmiščno vegetacijo. S tem puščajo v okolju izločke iz kožnih žlez na čelu in med parklji. Ker pa srnjaki pri tem izbirajo tudi določen tip tal in vegetacije, ima tako označevanje pomen tudi za vidno sporazumevanje. Označevanje teritorija ima sporočilno funkcijo drugim srnjakom, saj lahko po vonju prepoznajo lastnika teritorija in se umaknejo ter s tem izognejo trošenju energije za neposredne spopade. Agresivne reakcije v večini primerov zajemajo razkazovanje in preganjanje, kar pomeni, da so samci sposobni oceniti moč in vpliv nasprotnika na podlagi velikosti njegovega rogovja in statusa dominantnosti oziroma nadrejenosti. Do fizičnega stika med dvema srnjakoma pride redko, navadno le ob srečanju dveh teritorialnih srnjakov.

Niso pa vsi srnjaki v populaciji teritorialni. Čeprav spolno dozori že z dopolnjenim enim letom starosti, jim takrat

2

3

socialna struktura populacije s sistemom teritorialnosti starejših, dominantnih srnjakov preprečuje parjenje. Svoj prvi teritorij so namreč sposobni zavzeti šele med drugim in četrtnim letom starosti. Neteritorialni srnjaki se tako kladijo čez precej večja območja, saj je prav proti njim usmerjenih največ agresivnih reakcij s strani teritorialnih srnjakov. Z raziskavami so ugotovili, da so dominantni srnjaki precej bolj agresivni do tistih enoletnikov, ki imajo bolj razvito, večje rogovje. Le-ti so namreč tudi bolj spolno dozoreli kot drugi enoletniki, saj proizvajajo več testosterona in imajo tudi večje testise. S preganjanjem takih teritorialni srnjaki pravzaprav preganjajo tekmece za parjenje. Druga skupina neteritorialnih srnjakov pa so stari osebk, ki v povezavi z majhnim, nazadujočim rogovjem ne morejo več braniti teritorija in postanejo nomadski, torej se premikajo na precej širših območjih.

Strategija »majhno tveganje - majhen dobiček«

Teritorialnost pri srnjakih ima več posebnosti, ki jih ne najdemo pri drugih teritorialnih kopitarjih. Prva je gotovo njihova izrazita zvestoba svojemu prvemu teritoriju. Srnjaki namreč vsako leto vzpostavijo dominantnost na ozemlju, ki se v veliki meri prekriva s teritorijem lanske sezone. Taka strategija ima svoje prednosti, saj srnjaki že od prej poznajo teren, svoje sosede, razporeditev prehranjevalnih virov in potencialnih paritvenih partneric ter pritisk plenilcev. S tem zmanjšajo tveganje poškodb zaradi manjšega števila spopadov z drugimi srnjaki, zmanjšajo energetske stroške vzdrževanja teritorija, povečajo učinkovitost prehranjevanja, izboljšajo zaznavanje plenilcev in učinkovit pobeg. Zato so teritorialnost pri srnjakih označili kot paritveno strategijo »majhno tveganje - majhen dobiček«, saj posamezen srnjak vложи razmeroma malo v parjenje v posamezni sezoni in se tudi pari z manjšim številom samic, kot to opazamo pri drugih vrstah kopitarjev. Pri slednjih se samice namreč držijo v velikih skupinah in so neposredna »nagrada« za dominantnega samca, pri srnjadi pa ne moremo govoriti o direktni posledičnosti zmage v spopadu in

zagotovitvi samic za parjenje. Teritorialni prostorski sistem namreč vzpostavljajo srnjaki več mesecev pred samim parjenjem, srne se razporejajo posamično v prostoru, poleg tega pa naraščajoče število raziskav kaže, da precej samic v času godnosti odide s svojega stalnega območja in se pari z oddaljenimi srnjaki. Ugotovili so celo, da v neposrednem spopadu med dvema srnjakoma skoraj nikoli ni prišlo do izgube lastništva teritorija. Ta nizki energijski vložek v posamezni sezoni pa je vsekakor uravnotežen z visoko verjetnostjo lastništva istega teritorija v več zaporednih letih oz. kar vse odraslo življenje.

Pred kratkim so strategijo »majhno tveganje - majhen dobiček« potrdili tudi z genetskimi analizami, saj srnjakov razmnoževalni uspeh ni bil toliko odvisen od kakovosti teritorijev kot pa od velikosti le-teh. Strokovnjaki se torej strinjajo, da srnjaki morda sploh ne tekmujejo pretirano za območja s kakovostnimi viri, kar bi lahko razložila dolgoletna zvestoba prvemu teritoriju in majhen vložek v parjenje v posameznem letu. Da je pomembnejša vzpostavitev teritorija kot pa samo parjenje v eni sezoni, potrjujejo tudi raziskave o skupni dnevni aktivnosti srnjakov. V nasprotju s pričakovanji namreč le-ti niso bili najbolj aktivni v obdobju parjenja, temveč več mesecev pred tem - marca in aprila. Srnjaki torej vložijo veliko energije v samo vzpostavitev svojih teritorijev, zatem pa aktivnost znižajo in se s tem izognejo stanju visoke aktivnosti v daljšem časovnem obdobju, kar bi se lahko pokazalo na poslabšanem fizičnem stanju.

Funkcija srnjakove teritorialnosti torej ni popoln monopol nad srnami znotraj teritorija, temveč začrtanje prostora, kjer je srnjak brez velikih energetskih vložkov vedno dominanten, zaradi česar lahko dvori in se pari brez prekinjanja in vmešavanja drugih samcev. ●

2: Mladi, neteritorialni srnjaki niso vezani na natančno določen prostor, saj jih lastniki teritorijev preganjajo. foto: Miha Krofel

3: Preganjanje med srnjakoma se navadno stopnjuje v fizični spopad le, če je razlika v velikosti rogovja med srnjakoma majhna. Kadar sta si srnjaka po velikosti rogovja zelo različna, se srečanje konča z razkazovanjem ali preganjanjem. foto: Janez Papež

LITERATURA

- LINNELL, J. D. C. & ANDERSEN, R. (1998): Territorial fidelity and tenure in roe deer bucks. – *Acta Theriologica* 43: 67-75.
- VANPÉ, C. et al. (2009): Access to mates in a territorial ungulate is determined by the size of a male's territory, but not by its habitat quality. – *Journal of Animal Ecology* 78: 42-51.

1

2

Belohrbti detel

// Katarina Denac, Tomaž Mihelič

Verjetno ga ni ptiča, ki bi v slovenskem gozdu skril toliko ugank, kot jih je uspelo belohrbtemu detlu. Do nedavnega je svoje gnezdenje razkril samo na Kočevskem in Gorjancih. Šele pred petimi leti se nam ga je posrečilo odkriti na Snežniškem in leto kasneje tudi v Trnovskem gozdu. In če smo lani naredili pomemben korak naprej v učinkovitosti iskanja te vrste, so ravno nova spoznanja še bolj zasidrala zaskrbljenost nad tem, da vrsta, ki je doma v bukovju, najbolj tipičnem slovenskem gozdu, živetari na meji preživetja. Prav gotovo bo belohrbti detel eden izmed največjih izzivov gospodarjenja z gozdom na območjih Natura 2000. Še posebej, če bomo želeli opravičiti načela sonaravnosti, večnamenskosti in trajnosti, s katerimi se tako radi postavljamo.

Specialist starih bukovih gozdov z veliko odmrlega drevja

Belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*) je v Sloveniji vezan na starejše bukove gozdove, ki uspevajo predvsem na višjih nadmorskih višinah. To je verjetno posledica težje dostopnosti za gospodarjenje z gozdom. Za preživetje nujno potrebuje velike količine odmrlega in odmirajočega listnatega drevja, glede na tuje podatke kar 35 do 60 m³/ha oziroma 15-25 % celotne lesne zaloge, v tej količini pa mora prevladovati debelejša drevja. Tudi območje posameznega para je veliko, saj obsega 50-100 hektarov, odvisno od kvalitete gozda. Prehranjuje se z ličinkami nevretenčarjev, ki živijo v trhljem lesu, posebej z ličinkami hroščev kozličkov (*Cerambycidae*). Hrano išče na padlem in še stoječem odmrlem drevju, pri čemer je slednje pomembno zlasti pozimi, ko sneg onemogoča dostop do padlih debel.

Zgodnji pričetek gnezditvenih aktivnosti

Svatovanje se prične zelo zgodaj, ponekod že konec februarja, bolj običajno pa marca. Med vsemi detli je bobnanje belohrbtega najdaljše in se proti koncu značilno pospeši. Gnezdo je navadno v odmrlem drevesu, večinoma bukvi, precej visoko od tal (nad 10 metrov). Samica prične ležati jajca konec marca ali v začetku aprila, točen začetek pa je odvisen od temperatur in količine padavin v pozni zimi. Mladiči gnezdo zapustijo konec maja ali v začetku junija.

Razširjenost in številčnost v Sloveniji

Belohrbti detel sodi med najredkejša žolne v Sloveniji, saj je njegova populacija na osnovi najnovejših podatkov ocenjena na vsega 70-100 parov. Najpogostejši je na Snežniškem, manjše populacije pa so tudi na Kočevskem, v Trnovskem gozdu in na Gorjancih. Posamezni pari so znani z Nanosa in Zasavja. Glede na doslej zbrane podatke vrsta ni strogo vezana na gozdne rezervate, ampak se po-

javlja tudi v gospodarskem gozdu, po večini v predelih, ki so dlje časa brez sečnje.

Ogroženost in varstvo

Populacijski trend belohrbtega detla v Evropi je upadajoč, predvsem zaradi drastičnega zmanjšanja populacij v Skandinaviji. V Sloveniji sodi belohrbti detel med bolj ogrožene gnezdilke (EN – endangered). Ker je uvrščen na Dodatek I Direktive o pticah, morajo države članice EU zanj opredeliti območja Natura 2000. V Sloveniji je kot kvalifikacijska vrsta trenutno naveden le na območju Natura 2000 Kočevsko-Kolpa, na podlagi novih podatkov pa smo na DOPPS predlagali še uvrstitev na dve obstoječi območji Natura (Snežnik-Pivka in Trnovski gozd) in razglasitev novega območja Gluha loza na Gorjancih.

Varstvo belohrbtega detla je z vidika vsebine ukrepov pravzaprav preprosto – gozd je treba prepustiti naravnemu razvoju. Zaradi ekonomske funkcije gozda to seveda ni mogoče na celotni površini. Jedra populacije so navadno gozdni rezervati, katerih mrežo bi bilo treba zlasti na Snežniškem in Kočevskem okrepiti z novimi, vsaj 100 hektarov velikimi gozdnimi rezervati. Glede na majhnost slovenske populacije bomo morali ekološke zahteve belohrbtega detla do določene mere upoštevati tudi v gospodarskih gozdovih, npr. s povečanjem proizvodne dobe, s čimer dosežemo večjo starost in debelino dreves v sestojih, dopuščanjem naravnega razvoja gozda na pogoriščih, snegolomih in vetrolomih, ipd. Mrtev les v obliki tankih vej (manj kot 10 centimetrov premera), sečnih ostankov in dračja za detla nima vrednosti in ne more biti nadomestek za puščanje debelega odmrlega drevja. Z varstvom življenjskega prostora belohrbtega detla zagotavljamo obstoj tudi drugim varstveno pomembnim vrstam rastlin, živali in habitatnih tipov.

Kaj zabelohrbtega detla pomenijo novi gozdno-gospodarski načrti za obdobje 2011–2020

Odstotek odmrlega drevja v naših gozdovih je za tega specializiranega detla približno petkrat nižji od minimalno priporočenih 15 %, njegovo povečanje pa ni predvideno. Poleg tega se povečuje višina najvišjega možnega poseka, na Snežniškem na primer za skoraj 60 %. Belohrbti detli so občutljivi na drobljenje življenjskega prostora, saj imajo veliko območje, na katerem se zadržujejo večji del leta. Načrtovano odpiranje gozdov z novimi prometnicami v obdobju 2011–2020 (npr. 229 kilometrov novih prometnic v gozdnogospodarskem območju Postojna) bo razdrobljenost življenjskega prostora še dodatno povečalo ter gozd odprlo za nadaljnje izkoriščanje. Obeti za belohrbtega detla torej niso rožnati in na tem področju gozdnogospodarski načrti še zdaleč niso opravičili svoje vloge v smislu načrtov upravljanja z območji Natura 2000.

Priskoči nam na pomoč na Gorjancih

Gorjanci veljajo za simbol varstva belohrbtega detla v Sloveniji. V zadnjem času smo bili priče, kako lahko politika čez noč ukine gozdne rezervate, ki so dajali dom belohrbtemu detlu. Tovrstno početje je seveda najbolj opazno na terenu. Kdor je poznal dolino Pendrijevke pred graditvijo gozdne ceste, ki se je v zadnjih letih zalezla vanjo, bo zaman iskal mogočne bukove gozdove, ki so tu rasli še pred nekaj leti. Podobna zgodba je očitno pripravljena za Kobilje, eno najbolj odmaknjenih dolin na Gorjancih. Prav zato smo se odločili, da poleg že veliko podatkov, ki smo jih zbrali v preteklosti, letos to znanje še močno okrepimo. Opravili bomo natančen popis belohrbtega detla na tem območju in že zdaj z veseljem vabimo najbolj zagnane, da se nam pridružite. Popis bo med vikendom v začetku aprila. Mogoče se nam pokaže tudi Zlatoper. Najbolj skrivnostna ptica, ki po Bajkah in povestih o Gorjancih očitno še danes buri duhove. ●

Če si pripravljen pomagati in ti ni težko zagaziti v pomladni sneg Gorjancev, pokliči enega od avtorjev tega besedila. Dobrodošel!

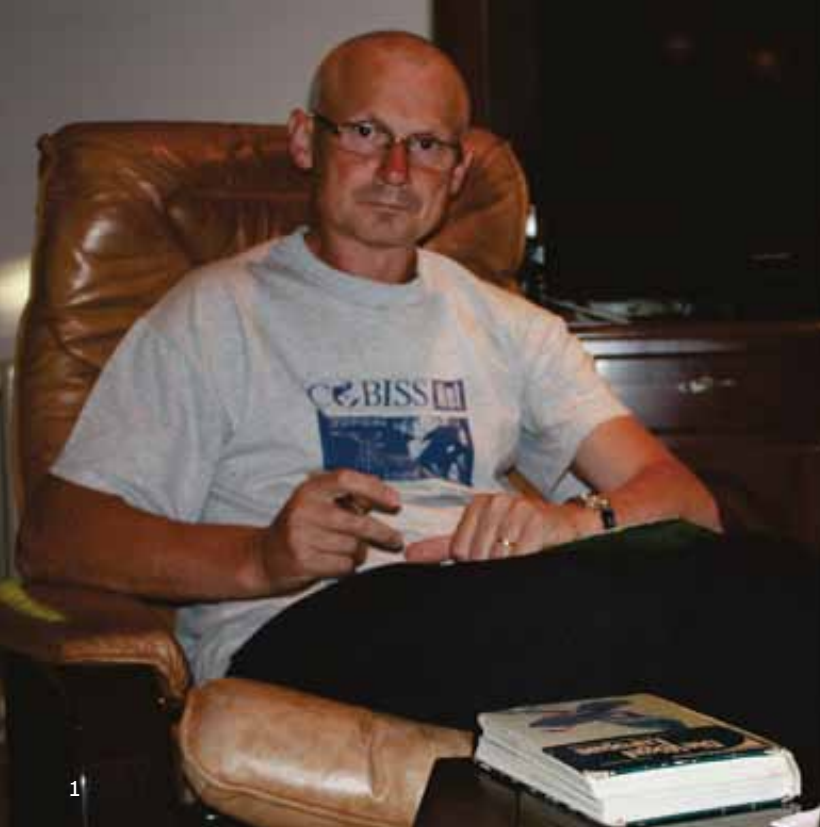
1: Kljub obilici bukovih gozdov sodi belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*) med naše najbolj redke gnezdilce. foto: Tomaž Mihelič

2: Odmrlo listnato drevje, padlo in stoječe, pomeni začetek prehranjevalne mreže, v kateri precej visoko najdemo tudi belohrbtega detla. foto: Al Vrezec

3: Belohrbti detel izda svojo navzočnost tudi z globokimi oglatimi luknjami v trhllem lesu, ki nastanejo med iskanjem hrane. foto: Katarina Denac

4: Večino prehrane belohrbtega detla sestavljajo ličinke hroščev kozličkov, ki živijo v odmrlem lesu. Na sliki je ličinka zelenega zalubnega kozlička (*Rhagium mordax*). foto: Al Vrezec

1

2

FRANC JANŽEKOVIČ

– predsednik DOPPS med letoma 1992–1996

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Franc Janžekovič - dolgoletni član in štiri leta tudi predsednik DOPPS, dober poznavalec kosti malih sesalcev in s tem povezane prehrane različnih vrst sov, obročkovelec ter redni profesor na oddelku za biologijo Univerze v Mariboru.
foto: Meta Janžekovič

2 in 3: Pred leti je preučeval prehrano lesne sove (*Strix aluco*) na Kozjanskem, Pohorju in Goričkem ter na to temo objavil nekaj izvirnih znanstvenih člankov. Na slikah sta lesna sova in izbljuvek, poln kosti in dlak malih sesalcev.
foto: Anže Kacin (2), Matija Križnar (3)

Leta 2009 smo v reviji Svet ptic objavili zelo zanimiv prispevek avtorja Franca Janžekoviča »Ptice med najdbami iz koliščarskih naselbin na Ljubljanskem barju«. Prispevek nam je razširil še eno ornitološko obzorje – seznam koliščarske ptičje favne, ki ga je na podlagi določevanja arheoloških kosti ptic sestavil naš sogovornik. Franc je dolgoletni član in nekdanji predsednik DOPPS-a, dober poznavalec prehrane sov in s tem povezanim poznavanjem kosti malih sesalcev, obročkovelec ter redni profesor Sistemike in filogenije vretenčarjev ter Biodiverzitete na oddelku za biologijo Univerze v Mariboru.

Kdaj ste se navdušili nad pticami in kako vas je pot pripeljala do DOPPS-a?

Kot mladostnik sem večino časa preživel ob reki, na poljih ali v gozdu in te izkušnje me spremljajo še danes. Prve korake v svet ptic sem naredil z Borutom Štumbergerjem. Na to obdobje imam nepozabne spomine, saj sva skupaj obšla neštete terene in nabirala znanje o pticah. Borut je bil kot srednješolec že izjemen poznavalec ptic in že takrat je imel zelo izostren čut za naravovarstvo. Z Borutom sem srečeval ljudi iz društva in odpirala so se mi nova obzorja. Spomnim se društvenih skupščin na Filozofski fakulteti in kasneje v dvorani SAZU-ja, po njih pa druženji in kovanju novih načrtov. V DOPPS-u nas je družil Geistrov projekt kartiranja gnezdičk za ornitološki atlas, dodatna motivacija pa je bil neposredni stik s ptičji pri obročkanju. Vizionarstvo so ustanovitelji DOPPS-a izkazali tudi z ustanovitvijo društvene revije *Acrocephalus*, v kateri so izšle moje prve objave. V veliki

meri je bila s tem začrtana tudi moja strokovna pot in tudi zato imam danes spoštljiv in odgovoren odnos do DOPPS-a.

Kdo je bil vaš ornitološki mentor ali vzornik?

V stroki je mentor pravzaprav akademski oče, ta postavi vrednote in usmeritev. Pri ornitološkem odraščanju sem se opiral na Boruta, ki je moj vzornik predanega naravovarstvenika z jasno vizijo. V zgled mi je vztrajnost in delavnost Franca Bračka, izjemnega poznavalca ptičev, ki zna s pravo mero opozoriti na naravovarstveno problematiko. Z Izotkom Geistrom sva se žal videvala prereditko. Pogovore z njim še danes dojemam kot učno uro uvoda v ornitologijo. Geistrovo knjigo Slovenske ptice sem najprej listal samo po slikovnem delu. Vrednosti prvega dela knjige o biologiji ptic in metodah dela sem začel odkrivati kasneje, ko sem resneje zakoračil v ornitologijo. Dare Šere je bil povezovalni člen, okrog katerega smo se zbirali v osemdesetih in devetdesetih letih. Najmočnejši vtis name je naredil, ko sem ga prvič spremljal na terenu, saj je vse ptiče prepoznal po oglašanju. Danes se zavedam privilegija prijateljevanja z dr. Andrejem O. Župančičem in dr. Sergejem D. Matvejevim. Oba sta bila svetovljana s širokim pogledom na znanost in vsak je s svojo karizmo pustil pomembne sledi pri delovanju DOPPS-a.

Katere so bile vaše prve resnejše raziskave ptic?

Opremljen z današnjim znanjem in metodologijo včasih zviška gledam na tiste romantične čase, ko sem ptiče gledal samo skozi perspektivo lepote in estetike. Precej časa sem namenil terenskemu delu in popisovanju ptičev, pri čemer so

3

4

nastali priložnostni prispevki o lokalni ptičji favni. Ves čas pa so me zanimala tudi kosti malih sesalcev v sovjih izbljuvkih, zato sem na vseh terenih pregledoval tudi možna sovj zavetišča in moji prvi članki se nanašajo tudi na to tematiko.

Med letoma 1992 in 1996 ste bili predsednik DOPPS-a. Kakšne spremembe so se dogajale takrat v DOPPS-u?

S Petrom Trontljem sva bila dobra ekipa, on je bil tajnik, dejansko pa je v rokah držal vse niti. DOPPS je takrat postal najprodnornejša naravovarstvena nevladna organizacija. Naš takratni domet in vpliv v družbi pa je presegal organizacijski okvir društva. Z mojega vidika je bil pomemben korak posvet o nadaljnjem razvoju društva januarja 1993, ki so se ga udeležili vidni člani DOPPS. Pripravili smo novi društveni statut in reorganizirali »pisarno«, temu pa so sledile prve zaposlitve in intenzivno projektno delo. Usmeritve izpred 20-ih let so pripeljale do izjemno organizirane in spoštovanja vredne strokovno–raziskovalne organizacije, zato čestitam vsem, ki so nadaljevali na naših temeljih.

Ornitologija na Štajerskem je bila vedno zelo napredna, zlasti glede varstva ptic. Kako bi orisali to ornitološko udejstvovanje, ki se je pravzaprav začelo v ranem 20. stoletju z Otmarjem Reiserjem?

Dr. Otmar Reiser je z Ornithologica opravil še danes nepreseženo delo, zaupani pa sta mu bili tudi postavitve in organizacija bosanskega muzeja. Po atentatu na prestolonaslednika v Sarajevu, ko se je peljal na slavnostno otvoritev muzeja, je padel v nemilost in kot revež umrl v Pekrah. Kontinuiteta ornitološkega dela na Štajerskem je bila prekinjena za celih 50 let.

Naravovarstveno aktivnost na Štajerskem je v drugi polovici prejšnjega stoletja zaznamoval Mirko Šoštarč z mariborskega Zavoda za varstvo narave. Na področju varstva ptic pa sta bili glavni gonilni sili Franc Bračko in Borut Štumberger, ki z veliko zavzetostjo ter odgovornim in nesebičnim delom dosegata vidne uspehe. Seveda je tu še generacija mlajših strokovno usposobljenih naravovarstvenikov, a njihovega dela ne spremljam podrobno.

Preučevali ste prehrano kar nekaj vrst ptic (pegasta in lesna sova, kormoran itd.), kar zahteva veliko znanja s področja poznavanja kosti sesalcev, ptic, dvoživk, oklepov žuželk ipd. Zakaj vas je zanimala ravno prehrana ptic?

Strnili sta se dve zgodbi, najprej brošura Prirodoslovnega društva Slovenije avtorja dr. Borisa Kryštufka o določanju sesalcev iz sovjih izbljuvkov, potem pa najdba izbljuvkov pegaste sove na mladinskem raziskovalnem taboru v Veržetu. Bil sem fasciniran nad pestrostjo in obliko zob pri žužkojedih sesalcih in glodavcih. V problematiko prehrane kormoranov se je poglobil Marijan Govedič, ki je s prehrane kormorana diplomiral.

Ste eden prvih ornitoarheologov v Sloveniji. Kako vas je pot zanesla v preučevanje pretekle slovenske avifaune?

Prek študija kosti in morfometrije sem se spoznal z dr. Borutom Toškanom in potem še z dr. Antonom Veluškom z Inštituta za arheologijo SAZU. Izziv je bil vabeč, a brez primerjalne zbirke sodobnih ptičev ni šlo. Povezal sem se z dr. Vesno Malez z zagrebškega arheološkega in paleontološkega inštituta in dr. Jirijem Mlikovskym iz praškega naravoslovnega muzeja. Okrog prepoznanih vrst sem napletel zgodbo v kontekstu življenjskega prostora pa tudi prednostnih vrst ptic, ki so jih lovili koliščarski lovci.

Danes ste redni profesor na oddelku za biologijo Univerze v Mariboru. Kakšni so vaši izzivi danes?

Poudariti želim, da je udejstvovanje v DOPPS-u in pridobljeno znanje pri raziskovanju ptičev odločilno vplivalo na moje nadaljnje delo na področju zoologije. S »ptičarije« sem se presmeril na področje morfometrije in biotske raznovrstnosti, kjer sem se srečal s statistiko in opisovanjem bioloških vzorcev in procesov s pomočjo statistične metodologije. Na Univerzi v Mariboru predavam predmeta Sistematika in filogenija vretenčarjev ter Biodiverziteta. Zadnje objave segajo na področje morfometrije glodavcev, etologije mrežekrilcev in biodiverzitete podzemnih terestričnih organizmov. ●

4: Kostni peruti pet tisoč let starega sivega galeba (*Larus canus*) s kolišča Blatna Brezovica
foto: Franc Janžekovič

Nepalski narodni park Chitwan

// Rudolf Tekavčič

Površina: 932 km²

Najvišja točka: Chitwan Waterfall (1985 m)

Št. vrst ptic: 540, od tega okrog 500 vrst gnezdil

Zanimive ptičje vrste: jezerec (*Haliaeetus leucoryphus*), fazanji kukal (*Centropus sinensis*), beloprsi vodomec (*Halcyon coromanda*), indijska zlatovranka (*Coracias benghalensis*), modroprsi čebelar (*Nyctyornis athertonii*), orientalski srakoper (*Lanius schach*), indijska priba (*Vanellus indicus*), beloprsta tukalica (*Amaurornis phoenicurus*)

Zanimive živali: indijski slon (*Elephas maximus*), himalajski tar (*Hemitragus jemlahicus*), veliki enorogi nosorog (*Rhinoceros unicornis*), makak (*Macaca* sp.), bengalski tiger (*Panthera tigris tigris*), indijski piton (*Python molurus*)

Zanimive rastline: slonje jabolko (*Dillenia indica*), simal ali indijski kapokovec (*Bombax ceiba*), vrsta bora (*Pinus roxburghii*), navadna kanela (*Arundo donax*), *Saccharum spontaneum*, *Dalbergia sissoo*

Ogroženost: Narodni park je strogo nadzorovan. Vse živali v njem so zavarovane, zato je vsakršni lov nanje prepovedan. Obdelava polj je še tradicionalna – oranje z bivoli, obdelava zemlje z motiko ter brez vnašanja pesticidov in umetnih gnojil. Domačini se prehranjujejo v glavnem z rižem in zelenjavo ali pa z mesom doma vzrejenih živali.

Podnapisi:

Zemljevid: Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1: Indijski špranjekljun (*Anastomus oscitans*)

2: Otroške oči ti povedo vse ...

3: Himalajska orjaška čebela (*Apis laboriosa*) širi svoje območje razširjenosti proti jugu. V satju je lahko od štiri do pet kilogramov medu.

4: Pastirica vrste *Motacilla madaraspatensis*

5: Indijski slon (*Elephas maximus*)

6: Populacijo velikega enorogega nosoroga (*Rhinoceros unicornis*) so zdesetkali sredi 20. stoletja.

foto: vse Rudolf Tekavčič

Narodni park Chitwan leži na jugu na meji z Indijo in je prvi narodni park v Nepal. Ustanovljen je bil leta 1973 kot Kraljevi narodni park Chitwan, leta 1984 pa je dobil status svetovne kulturne dediščine. Slovenci smo Nepal »osvojili« v zadnjih desetih letih. Naši predhodniki so bili seveda slovenski alpinisti, ki so osvajali najvišje vrhove v Himalaji in od tam prinašali novice o ljudeh, gorah in seveda pokrajini. Tako sem se tudi sam pred štirimi leti pridružil odpravi ob 30. obletnici prvega vzpona na najvišjo goro Mount Everest. Na poti do baznega tabora mi je uspelo fotografirati njihovo sveto ptico – himalajskega monala (*Lophophorus impejanus*), zato so mi prijatelji napovedali, da se bom kmalu spet vrnil v Nepal, saj menda obstaja »vraža«, da se gotovo spet vrneš, če srečaš to ptico. Nisem vraževeren, ampak čez leto in pol sem se res vrnil in meseca novembra prvič obiskal tudi Chitwan.

7

V zgodnjem jutru sem imel v parku (slika 7) priložnost opazovati modroprsega čebelarja (*Nyctyornis athertoni*), ki je potrpežljivo čakal, da prve himalajske orjaške čebele (*Apis laboriosa*) vzletijo v hladnem jutru. Ves dopoldan sem se po džungli sprehajal na slonjem hrbtu. Prevzelo me je srečanje z velikim enorogim nosorogom (*Rhinoceros unicornis*), močno ogroženo vrsto. Konec 19. stoletja je bilo območje parka namreč priljubljeno lovsko mesto za vladajoči sloj Nepala. V sredini 20. stoletja je od 800 nosorogov ostalo le še 95 osebkov in takrat so se pričela prizadevanja za ustanovitev narodnega parka in prepo- ved lova.

Po spustu po sistemu rek Narayani-Rapati sem poleg indijskega špranjekljuna (*Anastomus oscitans*), javanskega marabuja (*Leptoptilos javanicus*; slika 8) in drugih obvodnih ptic opazoval tudi močvirske krokodile (*Crocodylus palustris*; slika 9) ter gangeške gaviale (*Gavialis gangeticus*), ki jih v parku tudi umetno vzrejajo in potem vračajo v reko.

V parku so zabeležili 543 vrst ptic, od tega kar dve tretjini ogroženih v Nepal. Na pohodu po čudovitem okolju sem opazoval in se čudil ptičji pestrosti: barvitim papi- gam, zanimivim žolnam, čebelarjem, drongom, ki so na veji oprezali za pisanimi letečimi žuželkami, in drugim. Videl sem bankivsko kokoš (*Gallus gallus*) ter divje nava- dne pave (*Pavo cristatus*). Ptica je bilo toliko, da sem ob ob- čudovanju kar pozabil na fotoaparat, s katerim bi moral zabeležiti čim več nepozabnih trenutkov. ●

foto: vse Rudolf Tekavčič

8

9

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS april - junij 2013

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01/426 58 75 (vsak delavnik med 9. in 15. uro) ali vodjo izleta oziroma akcije. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva (www.ptice.si) najkasneje na dan dogodka.

IZLETI

7. april 2013 (nedelja): Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Aprila si bomo na sprehodu po parku Tivoli še lahko ogledali nekatere vrste ptic, ki se zadržujejo v grmovju ali visoko na drevesih, prisluhnili pa bomo tudi njihovega petju. Če bi se radi naučili česa novega o pticah, ki jih lahko v naši bližini opazimo vsak dan, potem se nam pridružite na nedeljskem izletu v ljubljanskem parku. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosim vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

13. april 2013 (sobota): Krakovski gozd (vodijo Mojmir Pustoslemšek, Hrvoje Oršanič, Dušan Klenovšek in Andrej Hudoklin)

Krakovski gozd je največji nižinski poplavljeni gozd pri nas, posebej zanimiv in zavarovan pa je njegov osrednji del s stoletnimi hrasti. Na tradicionalnem izletu po Resslerjevi gozdni poti bomo spoznavali njegovo bogastvo ter raznolikost rastlinskega in živalskega sveta. Pot nas bo vodila mimo Trstenika, enega redkih močvirij v tem gozdu, na katerem raste tudi močvirska logarica in veliki poletni zvonček. Zborna mesto je ob 8. uri na parkirišču pri gostilni Žolnir v Kostanjevici. Krakovski gozd je v spomladanskem času pogosto poplavljen, zato ne pozabite obuti škornjev!

13. april 2013 (sobota): Spoznavanje sov ob Cerkniškem jezeru (vodi Janez Dragolič)

Bi se radi naučili, kako se oglašajo sove ali celo kakšno v živo tudi videli? Ko bo padel mrak, se bomo odpravili na sprehod ob Cerkniškem jezeru in skušali slišati in mogoče celo videti eno izmed petih vrst sov, ki jih najdemo na tem območju. Pridite primerno terensko opremljeni. Dobimo se ob 19. uri na parkirišču na koncu vasi Dolenje jezero.

14. april 2013 (nedelja): Zadrževalnik Medvedce (vodi Tilen Basle)

Zadrževalnik Medvedce je vodno telo umetnega nastanka, zgrajeno za potrebe zadrževanja visokih voda in namakanja kmetijskih površin. Poleg tega je tudi raj za ornitologe, saj lahko tam opazujemo številne vodne in druge vrste ptic. Pridružite se nam pri opazovanju in štetju

selečih se ptic! Dobimo se ob 9. uri na železniški postaji na Prager-skem, od koder se bomo odpravili do zadrževalnika. Prijave in dodatne informacije dobite pri vodji izleta na številko 051 636 224.

14. april 2013 (nedelja): Polanski log (vodi Branko Bakan)
Obiskali bomo Polanski log pri Mali Polani, ki spada med najobsežnejše sestoje črne jelše v Evropi. Na izletu bomo poslušali in opazovali prve belovrate muharje in črnoglavke, srednje detle ter druge primarne duplarje, poleg tega bomo spoznavali tudi botanične posebnosti tega mokrotnega območja. Dobimo se ob 8. uri v središču Velike Polane pri interpretacijskem središču naravne in kulturne dediščine. Za več informacij pokličite na telefon številka 031 506 922.

27. april 2013 (sobota): Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero (vodi Anže Škoberne)

Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero je vedno prijeten družabni dogodek in dobra priložnost za opazovanje zanimivih ptic na spomladanski selitvi. Izlet je primeren tudi za začetnike in nepoznavalce ptic. Dobimo se ob 8. uri na parkirnem prostoru za vasjo Dolenje jezero.

27. - 28. april 2013 (sobota in nedelja): Nacionalni park Donau-Auen in valilnica brkatih serov in sov v Haringseeju (vodi Vojko Havliček)

Mogočna ujeda brkati ser je v Pirenejih in Alpah skoraj izumrla. Dr. Hans Frey je v Haringseeju v Avstriji osnoval valilnico. Že lepo število teh čudovitih ujed in sov je bilo uspešno naseljenih v njihove prvotne življenjske prostore. Poleg »valilnice« si bomo ogledali tudi lepote Nacionalnega parka Donau-Auen. Natančen program izleta bo objavljen na spletni strani društva www.ptice.si. Prosim, da se za izlet prijavite vodji izleta na elektronski naslov vojko.havlicek@gmail.com najkasneje do 10. aprila 2013. Število udeležencev je omejeno.

4. maj 2013 (sobota): Ptujsko jezero (vodi Dominik Bombek)

Meseca maja bomo lahko med sprehodom po nabrežju Ptujkega jezera opazovali tako ptice, ki so pri nas na selitvi, kot ptice, ki pri nas že gnezdiijo. Od selivcev lahko pričakujemo črne čigre, od gnezdilcev pa različne vrste ponirkov, rac in galebov. Maja bodo nasip krasile še številne orhideje, kar je še doda-

ten razlog za obisk. Zberemo se ob 9. uri na Ptuj pri mostu za pešce pri gostilni Ribič na desnem bregu Drave. Za izlet se prijavite pri vodji izleta (051 395 514). Izlet je del projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882).

5. maj 2013 (nedelja): Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Večina ptic se je že vrnila iz toplejših krajev. Grmovnice in drevesa so se odeli v pomladno zelenilo, zato bomo morali na majskem izletu skozi park še toliko bolj prisluhniti ptičjemu petju. Morda bomo spoznali tudi kakšno novo vrsto, ki se bo to nedeljsko dopoldne zadrževala v naši bližini. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosim vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

11. maj 2013 (sobota): Ormoško jezero (vodi Dominik Bombek)

V mesecu maju ste vabljeni, da se udeležite izleta na Ormoško jezero in v nekdanje bazene za odpadne vode TSO. Ormoško jezero nam spomladi ponuja pogled na veliko pestrost vodnih ptic. Ogledali si bomo območje bodočega naravnega rezervata. Zberemo se ob 9. uri pri opazovalnici ob jezeru. Za izlet se prijavite vodji izleta (051 395 514). Izlet je del projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882).

11. maj 2013 (sobota): Banjška planota (vodi Aljaž Rijavec)

Banjška planota s svojimi ekstenzivnimi travniki skriva marsikateri ornitološki dragulj. Je prva v nizu visokih dinarskih planot, ki se od tod nadaljujejo v jugovzhodni smeri. Na izletu si bomo lahko ogledali in občutili to pomembno območje za ptice. V ospredju bodo predvsem travniške vrste ptic, pa tudi ptice visokodebelnih sadovnjakov. Presenečenje nam bodo morda pripravile tudi kakšne uje-de, ki v te konce pogosto zaidejo. Izlet bo nezahteven, primeren za začetnike. Prosim, da se za izlet prijavite pri vodji izleta na elektronski naslov aljazrijavec@yahoo.com ali na telefon 051 304 566, kjer boste dobili tudi podrobnejše informacije.

25. maj 2013 (sobota): Mestni park v Mariboru (vodi Aleš Tomažič)

Štajerska sekcija društva v različnih letnih časih organizira po-

ljudne ornitološke izlete v Mestni park v Mariboru. Če bi radi spoznali vrste ptic, ki se spomladi vrnejo v naselja in parke, se nam pridružite na izletu. Dobimo se ob 9. uri pred mestnim akvarijem Maribor.

25. maj 2013 (sobota): Noč na Krasu (vodi Tomaž Berce)

Sobotno pomladansko noč bomo preživel na izletu na Krasu in se pustili presenetiti ptičjemu svetu, ki zaživi po sončnem zahodu. Nočni izlet na Kras je prava priložnost, da prisluhnemo velikemu skovniku, skrivnostnemu skovikanju čuka (od kod to neskladje izrazov boste izvedeli na izletu), brnenju podhujk, z malo sreče pa tudi njemu preletu. V prejšnjih letih smo na seznam poslušanih ptic dodali slavca, hribskega škrcjanca, mladiče male uharice idr. Izlet se prične ob 20. uri. Več informacij dobite pri vodji izleta na 040 601 425.

31. maj 2013 (petek): Košev izlet na Iški morost (vodi Željko Šalamun)

Še niste videli kosca? Nič zato, le redki ga vidijo, lahko pa na večernem izletu v Naravni rezervat Iški morost slišite njegovo petje. Na poti po novi krožni učni poti bomo prisluhnili tudi drugim vrstam ptic, ki pojejo in se oglašajo v večernem času. Skoraj gotovo bomo slišali glasno petje slavca, morda pa tudi enakomerno petje rečnega cvrčalca in kobiličarja. Dobimo se ob 20. uri na mostu čez reko Iško med Brestom in Tomišljem. Prijave in informacije dobite na telefonno številko 01 426 58 75 (vsak delavnik med 9. in 15. uro) ali elektronskem naslovu zeljko.salamun@dopps.si.

2. junij 2013 (nedelja): Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Še zadnjič pred počitnicami se bomo sprehodili skozi ljubljanski mestni park. Ptičje petje bo kmalu potihnilo, mladiči pa si že pridno utirajo pot v samostojno življenje. Pa pogledajmo, kaj se dogaja v gostem rastlinju na začetku poletja! Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosim vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

8. junij 2013 (sobota): Krajinski park Goričko, Sotinski breg z okolico (vodi Robi Gjergjek)

Na skrajnem severozahodu Goriškega se bomo povzpeli na Sotinski breg, ki ga sestavljajo najstarej-

še kamnine na tem območju. Med obhodom v okolici Sotinskega kamnoloma bomo poslušali in oprezali za pretežno gozdnimi pticami in pticami kulturne krajine, kot so črna žolna, kobilar, mogoče celo smrdokavra. Dobimo se ob 7.30. uri pri žagi Dajč v Sotini. Podrobnejše informacije dobite pri vodji izleta (041 947 913).

21. – 22. junij 2013 (petek in sobota): Mangrsko sedlo (vodita Tomaž Mihelič in Jani Vidmar)

Mangrsko sedlo je idealno območje za opazovanje pravih visokogorskih vrst ptic, kot so belka, planinski vrabec, vriskarica, kupčar in planinska pevka. Zaradi enostavnega dostopa je izlet primeren tudi za manj izkušene planince in družine. Do sedla se bomo pripeljali z avtomobili že v petek popoldne, prespali v koči in nato v soboto zjutraj in dopoldan opazovali ptice. Za informacije in prijave se obrnite na vodjo izleta (031 438 545, tomaz.mihelic@dopps.si). Zaradi rezervacije koč se prijavite najkasneje do 10. maja 2013.

AKCIJE / POPISI / TEČAJI / SREČANJA

4. april 2013 (četrtek): Tečaj prepoznavanja petja ptic – teoretični del (predava Tomi Trilar)

Ptice s petjem označujejo svoja območja in utrjujejo odnose v gnezdečem paru. Imenujemo ga območno petje in ravno po tem lahko nekatere ptice zanesljivo ločimo med seboj oz. prepoznavamo vrste. Kako se lahko naučimo veščine prepoznavanja vrst pri tako velikem številu ptic? Ali obstaja kakšen univerzalen recept ali to vsak počne na svoj način? Teoretični del tečaja bo potekal v okviru srečanja Ljubljanske sekcije društva, ki se bo pričelo ob 19. uri v prostorih DOPPS na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

10. april 2013 (sreda): Skupinski popis velikega škurha (koordinirata Katarina Denac in Vojko Havliček)

Dosedanji popisi velikega škurha so nam dali le število potencialnih gnezditvev. Zaradi občutljivosti vrste in številnih groženj pa je lahko dejanska uspešnost gnezdenja precej slabša. Dopolnjena metoda popisa nam bo zagotovila kvalitetnejše podatke. Še posebno pomembno vlogo pri popisu pa bodo imeli t. i. »varuhi škurha«. K sodelovanju vabimo vse popisovalce iz preteklih let, še posebno pa vse člane društva z Barja in okolice. Popis bo potekal popoldne, od 16.30. do 18. ure, sledilo bo druženje. Prijave zbira Vojko Havliček (041 651 917 ali vojko.havlicek@gmail.com).

13. april 2013 (sobota): Čiščenje stene za breguljko

Na tradicionalni akciji bomo očistili del zaraščenih strmih bregov ob reki Dravi in tako tudi to leto omogočili gnezdenje breguljkam. Vsak par pridnih rok pomeni več gnezdečih parov. Dobimo se ob 8. uri pri lovskem domu v Središču ob Dravi. Za informacije pokličite na številko 051 636 224 (Tilen Balse).

13. april 2013 (sobota): Pregled gnezdilnic za povodnega kosa (koordinira Ivo Božič)

Preverili bomo uspešnost namestitve gnezdilnic za povodnega kosa v zgornjem toku Iške. Zbirno mesto in druge informacije bomo objavili na spletni strani www.ptice.si. Prosimo, da udeležbo sporočite koordinatorju akcije na številko 041 542 611.

20. april 2013 (sobota): Tečaj prepoznavanja petja ptic – praktični del (vodi Tomi Trilar)

Tečaj prepoznavanja petja ptic bomo opravili na terenu. Pričetek bo ob 6. uri na Ljubljanskem barju. Podrobnosti bodo objavljene na spletni strani www.ptice.si.

27. april 2013 (sobota): Pregled gnezdilnic za belovratega muharja (koordinira Dare Fečkonja)

V Krakovskem gozdu smo namestili dve »koloniji« gnezdilnic za belovrate muharje, in sicer v zavarovanem in gospodarskem predelu. Tudi letos bomo preverjali zasedenost gnezdilnic v obeh predelih in jo primerjali med seboj. V primeru slabega vremena bo akcija v soboto, 4. maja 2013. Nadaljnje informacije dobite pri koordinatorju akcije na 041 513 440.

9. maj 2013 (četrtek): Predstavitev rezultatov Novega ornitološkega atlasa gnezdil (predava Tomaž Mihelič)

Na predavanju bodo predstavljeni prvi rezultati obdelave podatkov, zbranih pri popisih za Novi ornitološki atlas gnezdil. Predstavitev bo v okviru srečanja Ljubljanske sekcije, ki se bo pričelo ob 19. uri v prostorih DOPPS na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

15. maj 2013: (sreda): Drugi skupinski popis velikega škurha (koordinirata Katarina Denac in Vojko Havliček)

Za podrobnosti glej »Skupinski popis velikega škurha« 10. aprila 2013.

18. maj 2013 (sobota): Popis rumenih pastirc (koordinira Anže Škoberne)

Na tradicionalnem popisu rumenih pastirc se bomo najprej sezna-

nili z metodo popisa te vrste ptice in se zatem odpravili na izlet. Po končanem izletu bomo med popisovalce razdelili popisne ploskve ter popisali rumene pastirice. Zbirno mesto je ob 8. uri pri čebelnjaku na Cerkniškem jezeru. Dodatne informacije na telefonski številki (051 416 295).

25. maj 2013 (sobota): Koščevo noč – popis kosca na Ljubljanskem barju (koordinira Vojko Havliček)

Popis kosca na Barju bomo v letošnjem letu organizirali skupinsko. Kosce bomo na vseh 41 popisnih ploskvah popisovali v isti noči. Dogodek smo poimenovali »Koščevo noč«. Vsi, ki bi radi sodelovali pri popisu, to do 5. maja sporočite koordinatorju na telefon (041 651 917) ali elektronski naslov (vojko.havlicek@gmail.com). Za vse nove popisovalce bomo organizirali praktični nočni tečaj. Pred popisom pa bo ob 19. uri za vse člane sekcije organiziran piknik. Podrobnejše informacije bodo objavljene na spletni strani www.ptice.si.

3. – 7. junij 2013: Pregled in namestitve novih gnezdilnic za smrdokavro (koordinira Tomaž Mihelič)

V prvi polovici junija bomo na Krašu pregledali gnezdilnice za smrdokavro ter namestili nove. Udeležbo

prijavite koordinatorju (031 438 545 ali tomaz.mihelic@dopps.si).

8. junij 2013 (sobota): Crex Night – popis kosca na Cerkniškem jezeru (koordinira Marjeta Cvetko)

Tudi letos se bomo srečali pri Cerkniškem jezeru, ko pade tema, in prešteli vse pojoče samce kosca na tem območju. Potrebujete škornje in ročne ali naglavne svetilke. Zbirno mesto je ob 22. uri pri čebelnjaku pri Gorici, kjer boste prejeli popisne karte in dobili navodila za štetje. Popis kosca bomo končali predvidoma ob 3. uri zjutraj. Dodatne informacije dobite na telefonski številki 040 637 796.

25. – 30. junij 2013: Pregled gnezdilnic za velikega skovika (koordinira Aleksander Pritekelj)

Gnezdilnice za velikega skovika so razporejene po celotnem Ljubljanskem barju. Pri pregledu gnezdilnic je zaradi tega dobrodošla vsakršna pomoč. Vabimo vse, ki bi radi pri tem sodelovali, da se prijavite koordinatorju (041 389 782). Natančen datum bo objavljen na spletni strani www.ptice.si.

→ Predavanja in izleti v Arboretumu Volčji potok

Ljubljanska sekcija društva prireja v Arboretumu Volčji potok poljudne izlete in predavanja o pticah, primerne predvsem za začetnike. Predavanje in izleti so brezplačni, za vstop v park pa je treba plačati vstopnino. Za udeležbo se prijavite po elektronski pošti na naslov prireditve@arboretum.si najkasneje do petka ob 12. uri.

Predavanje »Spoznajmo ptice – enake, pa vendar različne«

6. april 2013 (sobota) od 11.00 do 12.00 ure: Na prvi pogled se nam morda zdi, da so si ptice med seboj podobne. Kasneje opazimo, da imajo nekatere dolge in tanke kljune, druge kratke in široke, nekatere postopajo na dolgih nogah, druge hitro tečejo, tretje okorno racajo naokrog, zato pa so v zraku pravi akrobati. Predavanje bo pripravil Vojko Havliček v predavalnici ČSOD v upravni stavbi.

Izleti »Spoznavanje ptic med sprehodom po parku«

Zbirno mesto je pri vhodu v park. Izlete vodi Vojko Havliček. Sprehodili se bomo le ob lepem vremenu.

14. april 2013 (nedelja) od 8.30 do 10.00 ure: S prezimovanja se bodo vrnile nekatere ptičje vrste, medtem ko bodo druge še na poti domov. Opazovali jih bomo pri njihovem dvorjenju, spletnanju gnezd in odganjanju vsiljivcev.

12. maj 2013 (nedelja) od 8.30 do 10.00 ure: Aktivnost ptic je v maju največja. Nekatere že hranijo mladiče, druge še iščejo partnerje, spletajo gnezda, vse pa neutrudno prepevajo. Drevesa še niso popolnomaolistana in zlahka bomo sledili ptičjemu vrvežu.

16. junij 2013 (nedelja) od 8.30 do 10.00 ure: Novi zarod nekaterih vrst ptic je že zapustil svoja gnezda. Starši jih učijo najti primerno hrano, kje preži nevarnost nanje ter druge pomembne veščine za preživetje. Naučili se bomo, kako po videzu ločimo mladiče od njihovih staršev.

Pogorelček (*Phoenicurus phoenicurus*)

foto: Aleksander Kozina

APRIL	
1 po	
2 to	
3 sr	
4 če	LJUBLJANA Tečaj prepoznavanja petja ptic - teoretični del (Tomi Trilar)
5 pe	LETNI ZBOR ČLANOV DOPPS 2013
6 so	ARBORETUM VOLČJI POTOK »Spoznamo ptice« (Vojko Havliček)
7 ne	Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja)
8 po	
9 to	
10 sr	Skupinski popis velikega škurha (Katarina Denac in Vojko Havliček)
11 če	
12 pe	
13 so	Krakovski gozd (Mojmir Pustoslemšek, Hrvoje Oršanič, Dušan Klenovšek in Andrej Hudoklin) Spoznavanje sov ob Cerkniškem jezeru (Janez Dragolič) Čiščenje stene za breguljko Pregled gnezdilnic za povodnega kosa (Ivo Božič)
14 ne	Zadrževalnik Medvedce (Tilen Basle) Polanski log (Branko Bakan) Arboretum Volčji potok »Spoznamo ptice« (Vojko Havliček)
15 po	
16 to	
17 sr	
18 če	
19 pe	
20 so	Tečaj prepoznavanja petja ptic - praktični del (Tomi Trilar)
21 ne	
22 po	
23 to	
24 sr	
25 če	
26 pe	
27 so	Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero (Anže Škoberne) Nacionalni park Donau-Auen in Haringsee (Vojko Havliček) Pregled gnezdilnic za belovratega muharja (Dare Fekonja)
28 ne	Nacionalni park Donau-Auen in Haringsee (Vojko Havliček)
29 po	
30 to	

MAJ	
1 sr	
2 če	
3 pe	
4 so	Ptujsko jezero (Dominik Bombek)
5 ne	Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja)
6 po	
7 to	
8 sr	
9 če	LJUBLJANA Predstavitev rezultatov Novega ornitološkega atlasa gnezdilnic (Tomaž Mihelič)
10 pe	
11 so	Ormoško jezero (Dominik Bombek) Banjska planota (Aljaž Rijavec)
12 ne	Arboretum Volčji potok »Spoznamo ptice« (Vojko Havliček)
13 po	
14 to	
15 sr	Drugi skupinski popis velikega škurha (Katarina Denac in Vojko Havliček)
16 če	
17 pe	
18 so	Popis rumenih pastiric (Anže Škoberne)
19 ne	
20 po	
21 to	
22 sr	
23 če	
24 pe	
25 so	Mestni park v Mariboru (Aleš Tomažič) Noč na Krasu (Tomaž Berce) Koščeva noč - popis kosca na Ljubljanskem barju (Vojko Havliček)
26 ne	
27 po	
28 to	
29 sr	
30 če	
31 pe	Koščev izlet na Iški morost (Željko Salamun)

JUNIJ	
1 so	
2 ne	Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja)
3 po	Pregled in namestitve novih gnezdilnic za smrdokavro (Tomaž Mihelič)
4 to	Pregled in namestitve novih gnezdilnic za smrdokavro (Tomaž Mihelič)
5 sr	Pregled in namestitve novih gnezdilnic za smrdokavro (Tomaž Mihelič)
6 če	Pregled in namestitve novih gnezdilnic za smrdokavro (Tomaž Mihelič)
7 pe	Pregled in namestitve novih gnezdilnic za smrdokavro (Tomaž Mihelič)
8 so	Krajinski park Goričko (Robi Gjergjek) Crex night - popis kosca na Cerkniškem jezeru (Marjeta Cvetko)
9 ne	
10 po	
11 to	
12 sr	
13 če	
14 pe	
15 so	
16 ne	Arboretum Volčji potok »Spoznamo ptice« (Vojko Havliček)
17 po	
18 to	
19 sr	
20 če	
21 pe	Mangrsko sedlo (Tomaž Mihelič in Jani Vidmar)
22 so	Mangrsko sedlo (Tomaž Mihelič in Jani Vidmar)
23 ne	
24 po	
25 to	Pregled gnezdilnic za velikega skovika (Aleksander Pritekelj)
26 sr	Pregled gnezdilnic za velikega skovika (Aleksander Pritekelj) Začetek Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora Drava
27 če	Pregled gnezdilnic za velikega skovika (Aleksander Pritekelj)
28 pe	Pregled gnezdilnic za velikega skovika (Aleksander Pritekelj)
29 so	Pregled gnezdilnic za velikega skovika (Aleksander Pritekelj)
30 ne	Pregled gnezdilnic za velikega skovika (Aleksander Pritekelj)

VABILO NA LETNI ZBOR ČLANOV DOPPS 2013

Spoštovane članice, spoštovani člani!

Prisrčno vas vabim, da se udeležite letnega zbora članov Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, ki bo v **petek, 5. aprila 2013 ob 17. uri, v Grand hotelu Union**, Miklošičeva 1, Ljubljana.

Dnevni red:

- Otvoritev letnega zbora članov, izvolitev zapisnikarja in overiteljcev zapisnika
- Poročilo o delovanju DOPPS v letu 2012
  - Vsebinsko poročilo
  - Finančno poročilo
  - Poročilo Nadzornega odbora
- Poslanstvo DOPPS (predlog spremembe statuta)
- Deklaracija »lov ptic«
- Podelitev priznanja Zlati legat
- Podelitev priznanja Aviana
- Odmor
- »Iz življenja ptic«

Veselim se vašega obiska!

Rudolf Tekavčič,
predsednik DOPPS

Medvedce - pestro pomladno ornitopustolovstvo

// Dejan Bordjan

Na južnem Dravskem polju, kjer so se nekoč razprostirali obsežni poplavni gozdovi ter kasneje poplavni travniki in pašniki, so leta 1990 zgradili zadrževalnik Medvedce. Območje je izjemno pomembno za varstvo ptic. Na slabih sto hektarov velikem zadrževalniku in v njegovi okolici je bilo doslej opaženih več kot 260 vrst ptic, od katerih jih več kot sto vsaj občasno tudi gnezdi. Največ zanimivih opazovanj si lahko opazovalec obeta v času selitve med marcem in majem ter med avgustom in novembrom. Takrat je z nekaj sreče v enem samem dnevu mogoče opaziti med 50 in 60 različnih vrst vodnih ptic in ujed. Tu gnezdi večina v Sloveniji gnezdečih vodnih ptic. Po pomembnosti je na prvem mestu kostanjevka (*Aythya nyroca*), ki ima na zadrževalniku največjo gnezdečo populacijo v Sloveniji. Zadrževalnik je najbolj poln življenja v poletnem času, ko se na njem lahko zbere več kot 7.000 ptic, med temi tudi več kot 200 kostanjevk. Konec oktobra in v novembru se zaradi izlova gojenih rib zadrževalnik izprazni. Majhnih, predvsem tuje-

rodnih rib polne plitvine privabljajo na stotine čapelj, kororanov in galebov. Pozimi je v zadrževalniku malo vode, ki hitro zamrzne. Zaradi tega je v tem letnem času ptic na območju manj, kar pa ne izključuje morebitnih zanimivih doživetij.

Status območja: mednarodno pomembno območje za ptice (IBA), območje predlagano tudi kot območje Natura 2000 po Habitatni direktivi

Dejavniki ogrožanja: lov na mlakarico, prenizek vodostaj, zaraščanje, vnos tujerodnih vrst rib

Varstvena prizadevanja: območje je bilo leta 2008 razglašeno kot mednarodno pomembno območje za ptice (IBA) Črete.

Zanimive živali: vidra (*Lutra lutra*), pižmovka (*Ondatra zibethicus*), veliki pupek (*Triturus carnifex*), jezerska brezzobka (*Anodonta cygnea*)

Zanimive rastline: štiriperesna marziliya (*Marsilea quadrifolia*), močvirski jetičnik (*Veronica scutellata*), navadni vodni orešek (*Trapa natans*)

Priporočljiva oprema: teleskop, daljnogled in v poletnih večerih dolga oblačila za zaščito pred komarji.

Čas obiska: skozi vse leto, izjema so mrzle, s snegom prekrite zime. ●

Priporočljiva pot obiska: s štajerske avtoceste zavijemo na izvoz Slovenska Bistrica – sever, nato pa sledimo cesti proti Pragerskemu. Na Pragerskem sledimo oznakam za strelišče Gaj, zapeljemo mimo smetišča in za prvim mostom naravnost ter nato pred drugim mostom levo na makadamsko cesto. Avto pustimo pri beton-skem mostu ter pot nadaljujemo peš po nasipu. Lahko se pripeljemo tudi z vlakom, izstopimo na postaji Pragersko ter se peš ali s kolesom napotimo proti približno štiri kilometre oddaljenemu zadrževalniku.

Dostop: po visokem nasipu vodi široka, krožna pot. Obhod zadrževalnika nam bo vzel najmanj štiri ure.

foto: Dejan Bordjan

Priporočen čas obiska:

JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AVG	SEP	OKT	NOV	DEC

Zanimive vrste ptic:

Gnezditve: belorepec (*Haliaeetus albicilla*), črni škarnik (*Milvus migrans*), konopnica (*Anas strepera*), raca žličarica (*Anas clypeata*), kostanjevka (*Aythya nyroca*), sivka (*Aythya ferina*), trstni cvrčalec (*Locustella luscinioides*), mala tukalica (*Porzana parva*)

Selitev: rjavi lunj (*Circus aeruginosus*), ribji orel (*Pandion haliaetus*), velika bela čaplja (*Casmerodius albus*), bobnarica (*Botaurus stellaris*), priba (*Vanellus vanellus*), rečni galeb (*Larus ridibundus*), močvirski martinec (*Tringa glareola*), žerjav (*Grus grus*), beločela gos (*Anser albifrons*), močvirska uharica (*Asio flammeus*)
Prezimovanje: pepelasti lunj (*Circus cyaneus*), velika bela čaplja (*Casmerodius albus*), veliki srakoper (*Lanius excubitor*)

Spomladanske selitve ptic

// Barbara Vidmar

1: Po dolgi zimi prav vsi nestrpno pričakujemo prihod selivk. Žerjavi (*Grus grus*) ne morejo neslišno mimo nas, saj jih izdaja kričavo oglašanje, če le ne letijo previsoko.
foto: Miha Krofel

Naj bo dan ali noč, pomlad ali jesen, ptice se selijo ves čas. Nekatere se preselijo le z višjih območij na nižja, druge nekaj sto kilometrov, tretje pa se iz naših krajev jeseni odselijo vse do južne Afrike. Po dolgi zimi pa pri nas že nestrpno pričakujemo prihod prav slednjih, ki so zimo preživele v krajih južno od Sredozemskega morja. Spomladanske selitve ptic iz južnih krajev v povprečju potekajo nekoliko hitreje kot jesenske, saj morajo ptice zasesti najboljše gnezdišča in poiskati najbolj primeren življenjski prostor, v katerem bo dovolj hrane tako zanje kot za njihov zarod.

Kdaj na pot

Biti ob pravem času na pravem mestu je bistvenega pomena za vzrejo novega zaroda. Če se ptica vrne prezgodaj, hrane še ni in lahko pogine, če se vrne prepozno, je kasneje hrane za mladiče lahko premalo. Prav slednje so dokazale raziskave črnoglavega muharja (*Ficedula hypoleuca*), ki svoje mladiče hrani z gosonicami. Zaradi klimatskih sprememb in posledično toplejših pomladi so se gosonice na nekaterih območjih pričele izlegati prej, kot se izvalijo mladiči črnoglavega muharja. Zato so imeli muharji na voljo manj hrane, s tem pa je bila tudi njihova gnezditvena uspešnost manjša. Kot so ugotovili nizozemski znanstveniki, črnoglavi muharji še nimajo te sposobnosti, da bi se iz Afrike vrnili toliko prej, da bi lahko pričeli pravočasno gnezditi, kar povzroča velik upad populacije te vrste.

Zakaj sploh oditi na pot

Zakaj se ptice sploh selijo k nam, če je v Afriki ugodno podnebje in je hrane na pretek? Na prvi pogled se res zdi, da je Afrika za ptice dežela obilja, vendar imajo naši kraji v primerjavi z afriškimi kar nekaj prednosti. Pri nas živi manj vrst ptic, ki bi med seboj tekmovala za primerna gnezditna mesta, topla poletja jim omogočajo, da imajo na voljo dovolj hrane, predvsem žuželk, poleg tega pa lahko v daljših dneh starši mladiče hranijo dalj časa. Če bi vse ptice v tropskih krajih ostale celo leto, bi se tam količina primerne hrane lahko zmanjšala do te mere, da bi bila gnezditvena manj uspešna. Tako pa ptice spomladi priletijo na območja, kjer je hrane obilo, do jeseni pa se zato lahko obnovi tudi zaloga hrane v tropskih krajih. Poleg tega je pri nas tudi manj plenilcev, ki pomenijo nevarnost za mladi zarod. Življenjska okolja z obilico hrane skozi vse leto namreč privabljajo veliko število plenilcev, ki lahko ogrožajo gnezda. Ptice, ki se selijo v drugo življenjsko okolje, se jim tako lahko izognejo. Nedvomno se s selitvijo zmanjšuje tudi prenos bolezni in zajedavcev, ki lahko zelo hitro zdesetkajo število ptic na območjih z njihovo veliko gostoto. Če se ptice selijo, je možnost, da se bolezen prenese na vso populacijo, manjša, kar seveda poveča sposobnost preživetja njihovih potomcev.

Razlog za spomladansko selitev ptic je torej kot na dlani – preživetje prihodnjih rodov ptic. Ne glede na to, da med selitvijo pogine zelo veliko število osebkov, je ta možnost zanje še vedno bolj smotrna kot gnezdenje v krajih, kjer so preživele zimo. Verjetnost preživetja njihovih potomcev, in s tem vrste, je tako namreč večja. ●

Viri:

BOTH, C., BOUWHUIS, S., LESSELLS, C. M. & VISSER, M. E. (2006): Climate change and population declines in a long-distance migratory bird. – *Nature* 441 (4): 81–83.
ELPHIC, J. (UR.) (2007): Atlas of Bird Migration. The Natural History Museum, London.
TUDGE, C. (2009): The Secret Life of Birds. Penguin Books, London.

ORNITOFON

Detel in luknje na fasadah hiš

// Jernej Figelj

V Sloveniji gnezdi devet vrst detlov in žolne. Te sicer gozdne ptice srečamo tudi v kulturni krajini in v naseljih, če je le dovolj dreves. Najštevilčnejši in najbolj razširjen je veliki detel (*Dendrocopos major*). Tako kot drugi detli in žolne je primarni duplar, ki si sam izdolbe duplo, v katerem gnezdi ali spi. Nekateri detli za svoje dejavnosti radi izberejo fasade hiš, najraje tiste iz stiropora. Zaradi tega lahko nastane velika škoda, zato sta razburjenje in jeza ljudi popolnoma razumljiva.

Kaj detle žene k dolbenju in trkanju po fasadah

V literaturi so znani trije razlogi, zaradi katerih detli trkajo in dolbejo po naših fasadah: označevanje območja (trkanje), izdelava gnezdilnega ali spalnega dupla in iskanje hrane. Zakaj detli dolbejo po fasadah slovenskih hiš, ne vemo natančno. Glede na to, da na DOPPS prejemamo klice skoraj izključno jeseni, menimo, da detle k temu dejanju žene iskanje hrane.

Iskanje hrane

Veliki detel se večinoma prehranjuje z žuželkami in njihovimi ličinkami, ki jih najde v drevesnih deblih in vejah. Na katerem deblu ali veji se bo prehranjeval, se odloči na podlagi zvoka poskusnega »trkanja« in tudi vidnih znakov, ki jih podlubniki pustijo na površini debla. Fasada iz stiropora odda med trkanjem lep, votel zvok, ki morda spominja na zvok trhljih debel, kjer se detel prehranjuje. Če so sledi detla na fasadi nastale zaradi iskanja hrane, so luknje na več mestih in niso pravilno okrogle. Detli si praviloma iščejo hrano po fasadah v jesenskem in zimskem času.

Vrnitev znanilk pomladi – Pomlad prihaja!

Kmečke lastovke (*Hirundo rustica*), ene izmed najbolj znanih znanilk pomladi, se po potovanju, dolgem več kot deset tisoč kilometrov, spomladi iz južne Afrike ponovno vrnejo k nam. Vrne se le približno četrtina vseh lastovk, ki so jeseni iz naših krajev odletele na jug. Zato je toliko bolj pomembno, da jim še naprej omogočamo primerna gnezdišča in seveda tudi počivališča na njihovih selitvenih poteh.

Tudi letos vas vabimo, še posebej mlade, da z nami spremljate prihod kmečkih lastovk, belih štokelj (*Ciconia ciconia*), hudournikov (*Apus apus*), kukavic (*Cuculus canorus*) in čebelarjev (*Merops apiaster*). Svoja opazovanja petih znanilk pomladi zabeležite na spletni strani www.springalive.net, kjer lahko najdete tudi veliko zanimivosti o teh vrstah ptic. Podatke nam lahko pošljete tudi na e-naslov pomlad.prihaja@gmail.com ali po pošti na naslov DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana. Zbirali jih bomo do 5. junija 2013.

Označevanje območja

Detli so območne ptice, ki že februarja označujejo svoje območje z zaporedjem hitrih udarcev kljuna ob primerno deblo. Takšnemu označevanju pravimo trkanje. Za trkanje si izberejo takšno drevo ali vejo, da je trkanje slišati čim dlje. Nekateri detli trkajo po telegrafskih drogovih in lesenih daljnovodih, drugi se lotijo celo drogov, obdanih s pločevino, in kovinskih drogov, vsake toliko pa se najde kakšen, ki mu prija tudi zvok na fasadi. Ali so sledi detla na naši fasadi nastale zaradi trkanja, najlaže spoznamo po tem, da nastajajo spomladi. Po vsej verjetnosti bomo trkanje tudi slišali, še posebno v zgodnjih jutranjih urah.

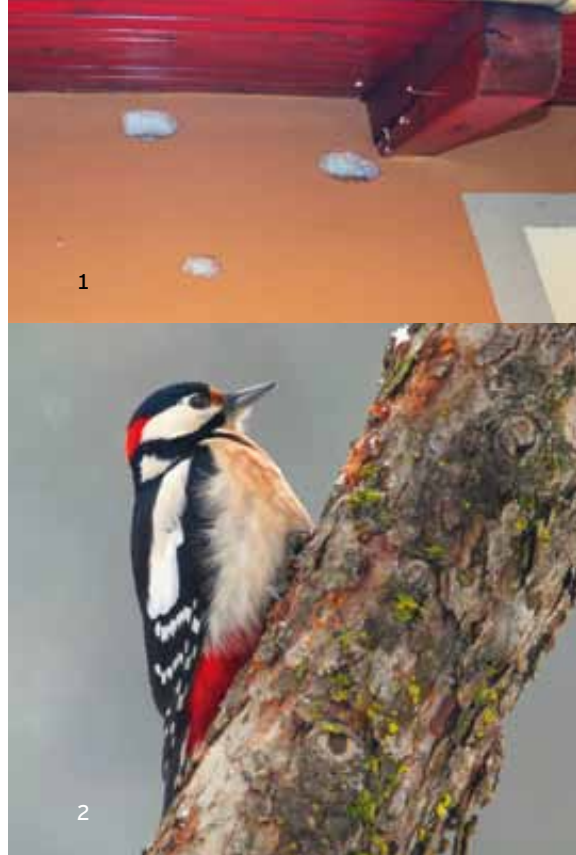

foto: Jernej Figelj (1),
Milan Cerar (2)

Izdelava gnezdilnega ali spalnega dupla

Detli dupla ne uporabljajo samo za gnezdenje, marveč tudi za spanje. Gnezdilna dupla izdelujejo in uporabljajo v obdobju gnezdenja med februarjem in junijem, spalna dupla pa prek celega leta. Če se je detel lotil naše fasade z namenom izdelave gnezdilnega dupla, bomo spomladi na fasadi opazili luknjo z lepim okroglim vhodom. Spalna dupla so enaka, vendar jih izdelujejo tudi zunaj gnezditvenega obdobja.

Kako preprečiti nastajanje škode zaradi detlov

Poudariti je treba, da so vsi detli in žolne v Sloveniji po Uredbi o zavarovanih prosto živčih živalskih vrstah zavarovani in jih je zato prepovedano zavestno poškodovati, zastrupiti, usmrtiti, odvzeti iz narave, loviti, ujeti ali vznemirjati (Ur. l. RS, št. 46/2004). Četudi bi uporabili katero izmed nezakonitih metod, izkušnje učijo, da ne pomagajo kaj dosti. Bolj učinkovite so metode, ki jih opisujemo v naslednjih vrsticah in lahko v celoti preprečijo ali pa vsaj močno omilijo škodo zaradi detlov.

Svetujemo, da čim prej prekrijete nastale luknje. Najprimernejši je aluminij, ki ne zveni votlo in je zaradi svetleče površine odvrčalen. Odvrčalno delujejo tudi svetleči trakovi in baloni, ki jih obesimo pred in okoli lukenj.

Ker je preventiva vedno cenejša od kurative, se splača vložiti malo več energije v to, da detlu fizično onemogočimo dostop do fasade, kar se je tudi izkazalo za eno učinkovitejših rešitev. To najlaže naredimo tako, da z napušča obesimo mrežo, ki visi stran od stene. Ta detlu onemogoča dostop do fasade. Na napušč lahko vgradite tudi kavlje, tako da lahko mrežo postavljate in snemate po potrebi.

Če vam detel dolbe po fasadi v jesenskem času, pogledjte, ali vam pod fasado morda ne lezejo mravlje ali druge žuželke. V tem primeru boste učinkovitejši, če se boste najprej znebili detlove hrane. ●

1

Plavček in gosenica

// RSPB, prevod Petra Vrh Vrezec

1: Mamica in očka plavček (*Cyanistes caeruleus*) sta morala biti zelo pridna pri iskanju gosenic hrastove sovke, da sta nahranila lačne kljunčke svojih mladičkov. Gosenice pa so hitele grizljati mlado listje, da bi čim hitreje ušle lačnim kljunom in se preobrazile v odrasle metulje. ilustracija: Kristina Krhin

ZAČELA SE JE POMLAD IN VZBRSTELI SO MLADI HRASTOVI LISTI.

»SVEŽE LISTJE!« JE NAVDUŠENO VZKLIKNI LA HRASTOVA SOVKA: »POHITETI MORAM Z ODLAGANJEM JAJČEC. TAKO SE BODO MOJE GOSENICE IZLEGLE ŠE V ČASU, KO BODO LAHKO JEDLE MLADO IN SVEŽE LISTJE.«

NOVO LISTJE PA JE OPAZIL TUDI PLAVČEK. »KONČNO,« JE DEJAL. »ČAS JE ZA VALJENJE JAJC! MOJI MLADIČI BODO TAKO IZVALJENI ŠE PRAVI ČAS, DA SE BODO LAHKO HRANILI Z MASTNIMI GOSENICAMI, KI BODO GRIZLJALE MLADO LISTJE.« IN TAKO JE BILO!

SOVKA JE ODLOŽILA SVOJA JAJČECA V LISTNE POPKE HRASTOVEGA DREVEŠA. VSAK LIST, V KATEREGA JE ODLOŽILA JAJČECE, JE SKRBNOSTI ZAŠILA S SVILENO NITJO. SAMICA PLAVČKA JE LEGLA JAJCA V MAJHNO DREVESNO DUPLO.

IZ SOVKINIH JAJČEC SO SE IZLEGLE GOSENICE. HRASKA, ENA IZMED MALIH GOSENIC, SE JE RAZGLEDALA NAOKOLI IN SE ZAČUDILA OBILJU SOČNIH, NEŽNIH MLADIH LISTOV. NI MOGLA VERJETI SVOJIM OČEM.

»HRASTOVI LISTI! MENI NAJLJUBŠI!« JE VZDIHOVALA. IN ZAČELA JE JESTI. IN POTEM JE JEDLA. IN JEDLA.

RAVNO TAKO SO NAREDILI TUDI GOSENIČNI SESTRICE IN BRATCI.

IZVALILI SO SE TUDI PLAVČKOVI MLADIČI. OSEM MAJHNIH, PUHAŠTIH, SIVIH MLADIČKOV JE ODPRLA SVOJE KLJUNČKE IN VSI SO ŽELELI BITI NAHRANJENI.

»OH, MOJI SRČKI,« JE REKEL OČKA PLAVČEK IN ODLETAL. NAZAJ JE PRIŠEL S POLNIM KLJUNOM REJENIH GOSENIC.

MLADIČKI SO JIH POJEDLI. IN POTEM SO ŠE JEDLI IN JEDLI.

DAN ZA DNEM JE OČKA LETAL SEM IN TJA IN JIM PRINAŠAL DEBELE GOSENICE. ONI PA SO JIH POŽREŠNO GOLTALI.

MEDTEM PA JE GOSENICA HRASKA VSAK DAN PRIDNO GLODALA LISTJE. NITI OPAZILA NI, KAKO DRUG ZA DRUGIM IZGINJAJO NJENE SESTRE IN BRATJE.

PO ENEM TEDNU JE PLAVČKOVIM MLA-
DIČKOM ZRASLO PRVO PERJE. MAMICA JE
KONČNO LAHKO ZAPUSTILA GNEZDO IN
POMAGALA OČKU PRI HRANJENJU POD-
MLADKA. SVEŽE GOSENICE SO DAN ZA
DNEM IZGINJALE V KLJUNČKIH.

»ŠE! ŠE! VEČ!« SO ČIVKALI LAČNI MLADI-
ČKI.

STARŠA STA MORALA PRINAŠATI GOSE-
NICE VSAKIH NEKAJ MINUT. BILO JE ZELO
NAPORNO.

MEDTEM SE JE HRASTKA LOTILA NASLE-
DNJEGA LISTA IN UGOTOVILA, DA LISTJE
NI VEČ TAKO MEHKO. BILO JE STAREJŠE,
TRŠE IN ČVRSTEJŠE.

NEKEGA DNE JE OČKA PLAVČEK UTRUJE-
NO PRISTAL NA VEJI. OPREZAL JE ZA GOSE-
NICAMI IN ZAGLEDAL HRASTKO. NI IME-
LA VEČ IZHODA.

»NE ŽELIŠ ME,« JE REKLA Z DROBNIM GLA-
SOM: »KAJ BODO JEDLI TVOJI MLADIČKI,
KO BOSTE POJEDLI VSE GOSENICE?«

»ZAKAJ, VSI MLADIČI BODO ZAPUSTILI
GNEZDO IN SI NAŠLI DRUGO HRANO?!«
JE PRESENEČENO ODVRNIL PLAVČEK. DO-
TLEJ NI NITI RAZMIŠLJAL O TEM.

»SPOČIL SI BOM SVOJE PERUTI IN UTRU-
JENE NOGE,« JE ZAVZDIHNIL PO DALJŠEM

PREMISLEKU IN SE ZASANJAL.

HRASTKA JE ZGRABILA PRILOŽNOST, SKO-
ČILA Z VEJE IN HKRATI TUDI SPUSTILA
SVILENO NIT. SEKUNDO KASNEJE JE BILA
VARNA PRED LAČNIM KLJUNOM.

KO JE PLAVČEK NEHAL SANJARITI, SE JE S
PRAZNIH KLJUNOM VRNIL V GNEZDO.

»KJE JE NAŠA VEČERJA?« SO STOKALI NJE-
GOVI MLADIČI.

»NI JE. VSE GOSENICE SO ODŠLE!« JE
PRIPOMNIL. »IN TO JE ČAS TUDI ZA VAŠ
ODHOD!«

»OČKA IMA PRAV,« JE POTRDILA ŠE
MAMA. »OD SEDAJ NAPREJ SI BOSTE
HRANO ISKALI SAMI.«

IN TAKO JE BILO. MLADIČI SO POSTALI VE-
ČJI, POTREBOVALI SO VEDNO VEČ HRANE
IN NISO SI JE MOGLI VEČ DELITI. PRIMO-
RANI SO BILI ZAPUSTITI GNEZDO.

»OH, KAKO JE MIRNO IN TIHO!« JE DEJAL
OČKA SVOJI SOPROGI. »POJEDEL BOM ŠE
ENO GOSENICO, PA ČEPRAV JIH POTEM
NE VIDIM NIKOLI VEČ!«

A HRASTKE NI MOGEL VEČ POJESTI. S SVI-
LENO NITJO SE JE ZAVILA V KOKON IN SE
PREOBRAZILA V ODRASLEGA METULJA. ●

Pomladna opazovanja v naravi

// Danilo Bevk, Tomi Trilar, Al Vrezec, Petra Vrh Vrezec

v gozdu

Veliki detel (*Dendrocopos major*)

Spomladi vsi nestrpno pričakujemo ptičje žvrgolenje, ki bo naznanilo dokončen odhod zime. A vsa ptičja oglašanja ne nastajajo v grlu. Veliki detel je skupaj z drugimi vrstami iz družine žoln specialist v bobnanju. Bobna po votlih vejah in deblih dreves, lahko pa tudi na drugih novodobnih plehnatih ozvočevalnikih, in s tem obvešča druge detle, da je to območje njegovo, svoji družici pa, da je prišel čas za ženitovanje. Vendar pa se ta čas razživi tudi druge žolne in detli s podobnimi bobnarskimi navadami, zato bodimo pozorni tudi na značilen klic, po katerem lahko brez dvoma določimo vrstno pripadnost. foto: Matej Vranič

Spomladanska torilnica (*Omphalodes verna*)

Spomladanska torilnica je ena najzgodnejših rastlin, ki pokaže svoje barve v počasi prebujajočem se gozdu. Torilnica se s svojimi nebesno modrimi cvetovi še posebno izkaže. Razširja se z močno plazečo koreniko in pritlikami, ki ustvarijo novo rastlino. Uspeva na senčnih gozdnih tleh po vsej Sloveniji, še posebej pa je številna v dinarskem bukovem gozdu. Pravzaprav je spomladanska torilnica v dinarski bukovi združbi značilnica skupaj z bukvijo (*Fagus sylvatica*) in tvori združbo, ki se imenuje *Omphalodo-Fagetum* s.lat. oziroma dinarski jelovo-bukov gozd. foto: Al Vrezec

ob vodi

Čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*)

Videti pomladno ženitovanje čopastega ponirka je nepozabno doživetje! Domiselne igre svatovskega plesa zaljubljenega para vključujejo plavanje drug proti drugemu, sočasne potope, dotikanje prsi ob prsi, oglašanje, stresanje z glavo in še kaj. Samec in samica pri tem plavata z naježenim naglavnim in vratnim okrasjem, med tem pa v kljunu pogosto držita gnezditveno gradivo. Če letos ne želite zamuditi predstave brez primere, se lahko odpravite na zadrževalnik Medvedce, Račke ribnike ali Cerknisko jezero, kjer jih gnezdi največ pri nas, lahko pa poskusite srečo tudi na drugih večjih vodnih telesih po Sloveniji. foto: Gregor Bernard

Plavček (*Rana arvalis*)

Ob prvi otoplitvi v drugi polovici marca se pojavijo bleščeče modri samci plavčka, ki se nagnetijo v luže in se kot razglašen zbor oglašajo s svojim zamolklim kvakanjem. Že nekaj ur kasneje se iz blata, kjer so prezimovale, izkopljejo samice rjavih varovalnih barv in odhitijo v smeri samčjega kvakanja. Takoj ko samec zagleda samico, jo zgrabi v paritveni objem. Samica začne odlagati jajčeca v mrestu, samec pa jih sproti oplojuje in vidno izgublja gizdavo modro barvo. Plavčke pri nas najdemo na obrobju Ljubljanskega barja, v Krakovskem gozdu in v mrtvicah ob Muri. foto: Tomi Trilar

na travniku

Rdečenoga postovka (*Falco vespertinus*)

Prvi selivci se pričnejo na spomladanski selitvi pri nas pojavljati že konec marca, višek preleta pa se začne proti koncu aprila do sredine maja. Rdečenoge postovke se v spomladanskem obdobju selijo iz južne Afrike prek naših krajev do svojih gnezdišč v srednji in vzhodni Evropi. Vidimo jih navadno v jatah do deset in včasih celo več sto osebkov. V Sloveniji so najpogostejše na Cerknškem jezeru, Ljubljanskem barju, Krškem polju in na Čretnah ob zbiralniku Medvedce. V hladnih jutrih navadno posedajo po drevesih in električnih žicah. S toplim soncem pa se pričnejo poditi po zraku za večjimi letečimi žuželkami. foto: Anže Kacin

okoli našega doma

Grilček (*Serinus serinus*)

Spomladi se na naše vrtove iz svojih južnoevropskih prezimovališč vrnejo grilčki. Prav kmalu se pričnejo samci v bližini žive meje šopiriti in drobiti svojo cingljajočo pesem. Ob tem lahko kakor metulji poletijo v zrak in v počasnem letu spet pristanejo na vidno pevsko mesto. Samica si ob blagovčnih samčevih napevih zgradi skodeličasto gnezdo na zunanji veji grma ali nižjega drevesa, dovolj upogljivi, da se nanj ne more usesti stikljiva vrana ali se po njem priplaziti požrešna mačka. Ta kanarček slovenske zemlje nas bo s svojim svatovskim razkazovanjem na vrtu razveseljeval še vse do poletnih mesecev. foto: Tone Trebar

Pomladanski zemeljski čmrlj (*Bombus pratorum*)

Prva močnejša spomladanska otoplitev predrami čmrlje. Opazimo jih, ko začnejo obiskovati pomladansko cvetje. To so izključno samo matice, ki so se izlegle preteklo poletje, se parile in nato v zemlji ali kje drugje prezimile. Po nekajdnevem hranjenju na cvetovih jih lahko opazujemo pri iskanju mesta za gnezdenje. Takrat letijo nizko nad tlemi, stikajo za luknjami in se ne menijo za cvetove. Zaradi sprememb v kmetijstvu danes čmrlji vedno težje najdejo primerno mesto za gnezdenje. Pomagamo jim lahko z nameščanjem posebnih gnezdilnic za čmrlje. foto: Danilo Bevk

Beloprski jež (*Erinaceus roumanicus*)

Spomladna otoplitev iz zimskega sna predrami tudi beloprsega ježa, ki se s praznim želodcem odpravi iskat hrano. Samci so pri tem še nekoliko bolj neugnani, saj jim poleg hrane dišijo tudi pravkar prebujene samice. Neredko na svojih nočnih potepih zaidejo na ceste, kjer oslepljeni od avtomobilskih žarometov storijo bridek konec. Ponoči jih zanese tudi na vrtove, kjer stikajo za deževniki, polži pa tudi kakšnim ostankom sadja in podobno. Po Sloveniji je razširjen beloprski jež, medtem ko v zahodni Sloveniji v okolici Nove Gorice na vrtove priroma tudi rjavoprski jež (*E. europaeus*). foto: Al Vrezec

Mladi o pomenu varstva narave in naravnih rezervatov

1: Letos je potekalo 14. Srečanje mladih ornitologov Slovenije pod naslovom »Naravni rezervati – biseri ohranjene narave in priložnosti za regionalni razvoj«. Na sliki je Naravni rezervat Škocjanski zatok, ki ga mladi zelo radi omenjajo kot odlično učilnico v naravi pri nas.
foto: Duša Vadjal

2: Mojca Podletnik: »Z varstvom narave posredno varujemo tudi sebe.«
foto: Alenka Mrakovčič

14. Srečanje mladih ornitologov Slovenije – Ko mladi izrečejo svojo podporo

V nedeljo, 25. novembra 2012, je v Ormožu potekalo že 14. Srečanje mladih ornitologov Slovenije. Projekt, ki ga je v 90. letih zasnoval prvi koordinator, dr. Andrej Šorgo, ima preprosto filozofijo – združiti mlade iz vse Slovenije, ki želimo aktivno sodelovati pri oblikovanju družbe, v kateri bomo živeli v prihodnosti. Pri tem nas povezuje skrb za enega izmed temeljev, katerega pomembnost postaja vedno bolj očitna – namreč narava in naše sobivanje z njo. Letos je srečanje potekalo pod naslovom »Naravni rezervati – biseri ohranjene narave in priložnosti za regionalni razvoj«.

Varstvo narave - priložnost za trajnostni razvoj regije

// Mojca Podletnik, študentka ekologije z naravovarstvom

V času, ko se spoprijemamo z vedno večjim uničevanjem okolja, narašča tudi zavest o pomenu varstva narave. Ob tem se moramo nujno zavedati, da z varstvom narave posredno varujemo tudi sebe. Pogosto pozabimo, da ob ohranjanju biotske raznovrstnosti prispevamo tudi k razvoju lokalnih skupnosti ter varovanju kulturne dediščine. Tako naj bo v naših očeh varstvo narave predvsem možnost trajnostnega razvoja, ne le omejitev. Možnost razvoja so že pred časom prepoznali v rezervatih v tujini. Eden boljših primerov je rezervat Lago di Penne v Italiji, ki je v sodelovanju z znano trgovsko verigo lokalnim pridelovalcem zagotovil stalni

vir dohodka. Ti v zameno ohranjajo tradicionalno kulturno krajino na sonaravni način. V okviru projekta spodbujajo tudi pravila zdravega prehranjevanja in obveščajo o pomenu zavarovanih območij.

Narava potrebuje zatočišče

// Aleksander Kozina, dijak

Naravni rezervati v današnjem času postajajo vedno bolj pomemben element pri ohranjanju biotske pestrosti. Njihov pomen je izrazito večplasten, saj imajo veliko funkcij: naravovarstveno, raziskovalno, izobraževalno in sprostitveno. Še posebno pomembna je prva od naštetih, saj je naravno okolje iz leta v leto bolj uničeno in zato živali, vključno s pticami, izgubljajo dragoceni življenjski prostor in zaradi tega postajajo vedno bolj ogrožene. Po mojem mnenju bodo rezervati v prihodnosti postali še pomembnejši, kot so sedaj, saj se uničevanje zakonsko nezaščitenega območja neustavljivo nadaljuje. Žal vse kaže, da se bodo zato v prihodnosti pred uničenjem ohranila le zaščiteni območja, kot so različni parki in naravni rezervati. To pa je tudi razlog, da se moramo vsi potruditi, da naravo zavarujemo in s tem rešimo pred številnimi grožnjami, ki jih prinaša prihodnost.

Slab spomin

// Tilen Basle, študent ekologije z naravovarstvom

Ohranjanje narave, okolja ter redkih organizmov že dolgo ni neznanka, čeprav se ljudje še vedno velikokrat vedemo, kot da so to pojmi, ki smo jih preslišali nekje med urami biologije v osnovni šoli. A prav opominjanje in seznanjanje s pomenom ohranjanja je tisto, kar bo v prihodnosti pripeljalo do spremembe. Prek izobraževanja, ozaveščanja in uspešnih primerov, ki jih prinašajo tudi naravni rezervati, bodo ljudje spoznali pomen varstva narave in ugotovili, da naravovarstveniki ves čas govorijo tudi o varstvu ljudi. Čist zrak in pitna voda? Pa mesta za oddih v naravi, ki nam dajo moč, da se spopademo z vsakodnevnimi izzivi? In ali ni povsem drugačno doživetje, če lahko živa bitja opazuje-

mo zunaj ograd ali botaničnega vrta? Ljudje smo v pohlepu zabredli pregloboko in čas je, da spoznamo, da nam dobrine niso dane za vse večne čase. Vprašanje je le, koliko ptic bo do tega spoznanja še padlo pod streli lovcov ali koliko kilometrov cest bomo speljali skozi najlepše gozdove, da bomo lahko hitreje prišli do nakupovalnega centra!

Problematika invazivnih vrst in kompleksnost ekosistemov

// Manca Velkavrh, študentka biologije

Mnoge vedno znova prevzame dejstvo, kako kompleksen je splet živih in neživih dejavnikov. Kaj vse lahko za sabo potegne ena sama sprememba v ekosistemu, pa je dobro razvidno ravno na primeru invazivnih vrst, kjer lahko ena sama vrsta sproži zaporedje dogodkov, ki vodijo v spreminjanje celotnega ekosistema. S tem narava izgublja pri raznolikosti. Čeprav nas vsakič znova presune raznolikost oblik, zvokov in vonjev, v svojem vsakdanjem življenju pridno pozabljamo na svoje delovanje, s katerim korenito spreminjamo svoje okolje. Vendar pa te pravice nimamo, zato bi bilo dobrodošlo, da ponovno vzniknejo »pomladi narodov«, le da bi se tukaj prebudili v odnosu do narave. Očitno je, da je njeno ohranjanje ključno tudi za naš obstoj in kakovost našega življenja. Prevzemanje odgovornosti pri škodi, ki jo povzročajo invazivne vrste, pa je le ena izmed mnogih pomladi, ki nas še čakajo.

Evropski finančni mehanizem Life: 20 let podpore projektom za varovanje okolja in narave

// Sarah Robič, študentka ekologije z naravovarstvom

Pred desetletji so države članice EU sprejele Direktivo o habitatih in Direktivo o prostoživečih pticah, da bi zaščitile najbolj ogrožene vrste in življenjske prostore po vsej Evropi. Povod za to je bila zaskrbljenost ob hitrem zmanjševanju števila prostoživečih živali in izgubljanju naravnih življenjskih prostorov zaradi sprememb v rabi zemljišč,

onesnaženja in širjenja mestnih območij. Da bi vrstam in življenjskim okoljem omogočili dovolj prostora, sta omejeni direktivi vzpostavili omrežje zaščitene območij Natura 2000, s finančnim instrumentom Life pa so zagotovili podporo za njegov razvoj. Biotska raznovrstnost je naše življenjsko zavarovanje, Natura 2000 pa varuje območja, ki so velikega pomena za ohranjanje biotske raznovrstnosti. V zadnjih dveh desetletjih smo naredili ogromen napredek, vendar narava še vedno potrebuje našo pomoč.

Kako je Naravni rezervat Škocjanski zatok postal oaza na pragu Kopra

// Barbara Robnik, študentka ekologije z naravovarstvom

V 80. letih prejšnjega stoletja je občina Koper nameravala Škocjanski zatok popolnoma zasuti in pridobljeno območje nameniti pozidavi. Laguna Škocjanskega zatoka je postala divje odlagališče za raznovrstne odpadke, kar je povzročilo uničenje velikega dela življenjskih prostorov redkih in ogroženih vrst. Danes po obsežni obnovi tega območja, ki je potekala na pobudo DOPPS-a in s finančnimi sredstvi EU ter Republike Slovenije, Škocjanski zatok postaja eno izmed jeder trajnostnega razvoja Kopra in okolice. Rezervat dviguje bivalno raven mesta in prispeva k boljši kakovosti življenja ljudi ter kot vstopna točka na slovensko Obalo daje možnost promocije drugih znamenitosti. Škocjanski zatok je eden izmed primerov dobre prakse pri nas, ki prikazuje, kako lahko ohranjanje narave prinese veliko pozitivnega. Zelo pomembno je, da že od samega začetka obstaja sodelovanje z lokalnim prebivalstvom ter mediji, saj lahko le tako dosežemo medsebojno sožitje.

Človek in narava - kdo se mora komu približati

// Valentina Sergaš, študentka prava

Naravni rezervati so odličen način, kako naravo približati ljudem. Moje mnenje je, da je za ta namen potrebna prava infrastruktura, saj damo ljudem ravno z opazovalnicami in

3: Aleksander Kozina: »Rezervati bodo v prihodnosti postali še pomembnejši, saj se uničevanje zakonsko nezaščitene območja neustavljivo nadaljuje.«

4: Tilen Basle: »Ljudje smo v pohlepu zabredli pregloboko in čas je, da spoznamo, da nam dobrine niso dane za vse večne čase.«

5: Manca Velkavrh: »Naj ponovno vzniknejo »pomladi narodov« v odnosu do narave.«

foto: vse Alenka Mrakovčič

6

7

8

9

10

6: Valentina Sergaš: »Naravni rezervati so odlični način, kako naravo približati ljudem.«

7: Sarah Robič: »Biotska raznovrstnost je naše življenje – tako zavarovanje ...«

8: Barbara Robnik: »Škocjanski zatok dokazuje, da lahko ohranjanje narave prinese veliko pozitivnega.«

9: Alenka Mrakovčič: »Tudi ohranjanje zdravega okolja je mogoče predstaviti skozi umetniško izražanje in verjamem, da je to pri prizadevanjih za varovanje narave nujno potrebno.«

10: Neža Kocjan: »Naredimo naravne rezervate enako dostopne in enako prijetne za vse, tudi za ljudi s posebnimi potrebami.«

11: Tamara Karlo: »Ne smemo pozabiti prostovoljstva, ki je bilo že v preteklosti ključnega pomena pri ustvarjanju zgodbe o Ormoških lagunah«

učnimi potmi tudi dejansko možnost, da si naravo in njene lepote ogledajo od blizu. To je pomembno predvsem za šole, ki v naravni rezervat pridejo na ekskurzijo. Sama lahko povem, da se iz svojih osnovnošolskih let veliko bolje spominjam ekskurzij v naravi kot pa sedenja v učilnici. In spoštovati naravo se najbolje naučimo tako, da jo neposredno izkusimo. Šolska učilnica nam tega ne bo dala, učilnica v naravi – naravni rezervat – pa zagotovo. Škocjanski zatok je zelo lep primer takšnega naravnega rezervata. Je »oaza na pragu Kopra«, saj velikemu številu lokalnega prebivalstva pomeni tudi prostor, v katerega »zbežijo« pred mestnim življenjem. Sama kot študentka večino časa preživim v mestnem okolju in včasih resnično potrebujem »odklop«. Kateri prostor pa je primernejši za to kot narava?

Kakšen je pomen kulture in umetnosti za varstvo narave

// Alenka Mrakovčič, študentka dramaturgije in scenske umetnosti

Kultura in umetnost nas nagovarjata povsem drugače – edinstveno, abstraktno, vendar neposredno, osebno in neverjetno učinkovito. Tudi pomen narave, ohranjanja zdravega okolja in odgovornega odnosa do vsega okrog nas je možno predstaviti skozi umetniško izražanje in verjamem, da je to pri prizadevanjih za varovanje narave nujno potrebno. Umetnost naj bi bila ogledalo družbe, ogledalo družbe pa je tudi narava – tako ali drugače zaznamovana s človekovim delovanjem: ohranjena, spremenjena ali pa uničena. Kako se vidimo v ogledalu, je odvisno od ogledala, našega pogleda in nas samih. Umetnikovo videnje sveta je odvisno od stanja družbe in okolja, v katerem živi – je tudi odsev odnosa družbe do narave in prav lahko nanj opozarja in poziva k spremembam. Toliko bolj učinkovito, ker umetnost sama premaguje bistveno oviro na poti do ljudi – približati se. Preprosto hočemo jo sprejeti in poslušati njene ideje.

Naravni rezervati so centri enakih možnosti za vse

// Neža Kocjan, študentka biologije

Zelo dobro se spominjam, kdaj sem imela prvič možnost opazovati, kako je, kadar ima skupina ljudi s posebnimi potrebami možnost njim prilagojenega obiska v muzeju. Stara sem bila devet let, ko sem s skupino slepih in slabovidnih obiskala Mestni muzej v Ljubljani. Še vedno začutim trohico otroškega navdušenja, ki me je prevzemalo, ko sem izvedela, da se smem dotakniti razstavnih eksponatov. S tem so se mi replike oblačil in vsakdanji predmeti, ki so pripadali nekemu skrivnostnemu trenutku v preteklosti, približali kot še nikoli prej, hkrati pa sem se zavedala, da je ostalim v skupini prav ta dotik pomenil edini stik med kustosovo razlago in tistim davnim trenutkom. Nepredstavljivi pomen dotika pa sem končno povsem doumela šele pred nekaj leti, ko sem se v t.i. Središču zmožnosti udeležila delavnice, ki je udeležencem pokazala, kaj natančno pomeni biti slep. Nikoli ne bom pozabila občutka nemoči, ki me je spremljal zatem.

Slepi in slabovidni pa so le ena izmed številnih skupin s posebnimi potrebami. Med slednje sodijo še gibalno ovirani, gluhi in naglušni, osebe z motnjami v duševnem razvoju in mnogi drugi. In kvaliteta življenja mnogih izmed njih je na preizkušnji na prav vsakem koraku. Iz dneva v dan namreč bijejo bitko s prostorom, ki le redko ustreza njihovim potrebam. Prav zato je možnost potepa v naravo, na primer v kakšen naravni rezervat, neprecenljiva. Oaza, kjer bi lahko bili, četudi le za trenutek, brez skrbi. Ker na poti ni nepredvidenih ovir in ker nanje ne prežijo visoki pragi in ozke poti. Ker lahko pridobiš informacijo z reliefne table ali pa iz brošure v Braillovi pisavi in nisi odvisen od nikogar.

Nekje je pač treba začeti. Zakaj ne bi začeli s tem, da naredimo naravne rezervate enako dostopne in enako prijetne za vse? Možnosti, ki se s tem odpirajo, so tako široke, da kar vabijo k novim izzivom. Poskrbimo, da obrabljena fraza »Enake možnosti za vse« ne bo zgolj občepla na pričujoči strani.

11

12

Naravni rezervat Ormoške lagune – zelena vizija prihodnosti v Ormožu

// Tamara Karlo, študentka ekologije z naravovarstvom

Bazeni za odpadne vode nekdanje Tovarne sladkorja v Ormožu so mokrišče izjemnega nacionalnega in mednarodnega pomena za številne pomembne vrste ptic. S tržnim letom 2006/2007 se je proizvodnja sladkorja v Sloveniji zaključila in že v procesu zapiranja tovarne sta se pokazali želja in priložnost, da območje v prihodnje ostane v službi varstva narave, zato je marca 2010 prišlo do brezplačnega prenosa lastništva DOPPS-u. V nadaljevanju so potekale številne aktivnosti, povezane z vzpostavitvijo bodočega naravnega rezervata. Eden ključnih varstvenih ciljev je ureničevanje ukrepov za izboljšanje in oblikovanje življenjskih prostorov za ptice. Izkušnje iz tujine kažejo, da je vlažne življenjske prostore najlažje upravljati s pašo z vodnimi bivoli, saj imajo toleranco do nizkih temperatur, se dobro znajdejo v vlažnem okolju mokrišč in se tudi prehranjujejo z rastlinami v tem življenjskem okolju. V okviru znanstveno-raziskovalnih ciljev bi lahko vzpostavili raziskovalno in informacijsko postajo za spremljanje selitev ptic. V izobraževalne namene pa bi za kakovostno doživljanje okolja vzpostavili center za obiskovalce. Seveda pa pri tem ne smemo pozabiti prostovoljstva, ki je bilo že v preteklosti ključnega pomena pri ustvarjanju zgodbe o Ormoških lagunah.

Varstvo narave za velike površine in dragocene ekosisteme

// Tanja Šumrada, študentka biologije

Reke Mura, Drava in Donava ponujajo prvovrstno podlago za razvoj celostno oblikovanega in sonaravnega trženja njihovih naravnih potencialov. Ob mozaiku različnih življenjskih okolij, dragoceni biotski pestrosti in bogati kulturni dediščini se lahko upravičeno vprašamo, koliko bogastva v resnici nosijo te reke? In zakaj dopuščamo, da nam to isto bogastvo kot voda z vsakim letom polzi skozi prste? Biosferni rezervati so edinstvena območja in vzorčni primeri uspe-

šnega vključevanja trajnostnega načela v razvoj velikih območij. Utemeljeni so s sodelovanjem lokalnega prebivalstva in upoštevanjem priporočil znanosti. Skoraj praviloma lahko rečemo, da obiskovalec na takšnem območju doživi kakovostno turistično ponudbo, izobraževanje in možnosti za rekreacijo, kar seveda pomeni, da so biosferni rezervati mednarodno visoko cenjeni in prepoznani. Kakšni so torej cilji tega, kar 800.000 hektarov velikega bodočega biosfernega rezervata, ki se bo raztezal čez pet držav? Predvsem moramo tem rekam dati več prostora. Več prostora za naravo in sonaravno rabo, več prostora za varstvo pred poplavi in – predvsem – več prostora v naši zavesti.

12: Tanja Šumrada: »Biosferni rezervati so vzorčni primeri uspešnega vključevanja trajnostnega načela v razvoj velikih območij.«

foto: vse Alenka Mrakovčič

→ Vabljeni na Mladinski ornitološki raziskovalni tabor Drava

Tudi letos bomo v začetku poletnih počitnic organizirali mladinski ornitološki tabor. Nanj ste vabljeni mladi med 10. in 18. letom starosti, ki si želite poglobiti znanje na področju ornitologije in naravovarstva, se izpopolniti v prepoznavanju ptic na terenu ter se ob tem družiti in izmenjevati izkušnje z vrstniki in mentorji.

Tabor bo predvidoma potekal **od srede, 26. junija, do torka, 2. julija 2013**. Nastanitev bo v OŠ Breg na Ptuj. Razdeljeni boste v pet skupin po največ štiri udeležence, ki jih bodo vodili izkušeni mentorji – ornitologi. Vsaka skupina se bo lotila raziskovanja določene teme. Poleg bolj specializiranih bodo delovale tudi skupine za začetnike. Letošnji tabor bo potekal v okviru projekta LIVEDRAVA: Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882).

Kako se prijaviti

Če se želiš udeležiti tabora, nam to čim prej sporoči pisno ali po elektronski pošti na naslov eva.vukelic@dopps.si ali DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana in poslali ti bomo prijavnico. Prijave zbiramo do **31. maja 2013** oziroma do zapolnitve prostih mest. Za več informacij pokliči na številko 01/426 58 75, 031 652 152 ali piši na zgornji naslov.

1

2

3

4

Ureditev pisarne v naravnem rezervatu v nastajanju Ormoške lagune // Dominik Bombek

1: Objektu čistilnih naprav nekdanje Tovarne sladkorja Ormož so dodelili novo vlogo – začasno pisarno DOPPS.
foto: Dominik Bombek

2: Pisarna pred obnovo v drugi polovici oktobra 2012
foto: Damijan Denac

3: Obnovljena začasna pisarna med obnovo lesenega poda
foto: Dominik Bombek

4: V objektu je bilo treba pridobiti nekaj prostora, zato smo star tristo kilogramski in več kot štiri metre dolgi Elanov čoln dvignili pod strop skladišča.
foto: Dominik Bombek

Projekt LIVEDRAVA »Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela reke Drave v Sloveniji« (LIFE11 NAT/SI/882) smo na DOPPS-u začeli izpolnjevati septembra 2012. Ker smo vedeli, da bo za uresničitev projektnih ciljev in aktivnost potrebnih pet let trdega dela, smo že na začetku poteka projekta sklicali sestanek, ki smo se ga udeležili Damijan Denac, Luka Božič, Borut Štumberger in Dominik Bombek. Sestanek smo najprej pričeli na terenu v naravnem rezervatu v nastajanju Ormoške lagune in strinjali smo se, da bomo morali objektu čistilne naprave nekdanje Tovarne sladkorja Ormož čim prej dodeliti drugo funkcijo in ga preurediti v začasno pisarno.

V objektu smo najprej morali pridobiti nekaj prostora, zato smo star 300 kilogramski in več kot štiri metre dolg Elanov čoln dvignili in ga pritrdili na konstrukcijo v višini dveh metrov in pol. Plovilo smo zvezali z jeklenicami in ga po treh urah dela s pomočjo škripca dvignili pod strop skladišča. Del novo pridobljenega prostora smo namenili skladiščenju strojev, ostalo pa za graditev stranišča, kopalnice ter za akumulatorje sončne elektrarne.

V objektu, ki smo se ga odločili preurediti v začasno pisarno DOPPS, je bila ogromna kovinska omara (stikališče), ki je v dolžino merila šest metrov. V času obratovanja čistilne naprave so s pomočjo tega stikališča krmilili vse črpalke, mešala v usedalnih bazenih in motorje za vpihovanje zraka v zračnih bazenih. Ker stikališče ni več delovalo, smo se odločili, da ga odstranimo in pridobimo prostor, ki ga nameravamo v prihodnje uporabljati kot izobraževalni prostor za skupine do približno 20 ljudi.

V drugi polovici oktobra 2012 smo pričeli preurejati pisarno. Narediti je bilo treba mavčne stropove, zato smo na pregradne kovinske stene pritrdili mavčne plošče, sledilo je kitanje in barvanje sten. Na tla objekta, ki so bila predhodno iz kovinskih plošč, smo položili lesen pod. Okna, ki ob močnem deževju niso več tesnila, smo zamenjali z novimi. Uredili smo stranišče, kopalnico in majhno kuhinjo. Zamenjati je bilo treba tudi vse električne vodnike in prostore opremiti z novimi lučmi. Za ogrevanje prostorov pa smo vgradili kaminsko peč na drva.

Po zaključku obnovitvenih del smo za zagotavljanje električne energije vgradili sončno elektrarno, ki bo oskrbovala pisarno s potrebno energijo spomladi, poleti in jeseni. Električne energije je dovolj za luči, računalnike, hladilnik in drugo. V zimskih mesecih, ko je sončne energije manj, bo treba delovanje sončne elektrarne občasno dopolnjevati z agregatom.

Trenutno prostore opremljamo s pisarniško opremo, ki jo bomo naredili oziroma obnovili kar sami. Obnova objekta, za katero smo skrbeli v zadnjih štirih mesecih, pa je šele začetek ponovnega oživetja naravnega rezervata v nastajanju Ormoške lagune. ●

→ Kodeks slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

Novoletno veselje v znamenju pirotehnik in ptic

// Ivan Esenko

Nemalo sem bil presenečen, ko me je na novoletni dan poklicala sestra in mi sporočila, da sta se na njenem dvorišču znašla dva laboda. Informacija ne bi bila nič posebne, če bi sestra živela nekje ob vodi, toda Marija ima hišo na Glincah, na dvignjenem svetu, predvsem pa zelo daleč od kakršnih koli vodnih teles. V trenutku sem se spomnil pokanja petard, ki se jih je vso noč slišalo iz mesta in se ob pokanju raket in drugih proizvodov pirotehnik zljilo v nerazpoznavno bobnenje v daljavi. Še dobro, da smo proč od te kanonade, smo ob tem ugotavljali domači. Jasno je, da sem takoj sedel v avto in se odpeljal na prizorišče nenavadnega obiska.

Laboda grbca (*Cygnus olor*) sta bila v dobrem stanju. Njun perje je bilo gladko, primerno sta bila rejena in prav nič se nista bala ljudi. Samica je imela malo poškodovan kremplj na prstu in je nekoliko krvavela iz podplata. Predvidevam, da od trdega in nepredvidljivega nočnega pristanka na asfaltu ali pesku. Laboda sta bila par. Samica je imela na nogi aluminijast obroček (SLOVENIJA 27073), kar sem še istega dne sporočil Daretu Fekonji iz Obročkovaškega centra Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Labodoma so najditelji takoj prinesli hrano: koruzo, kruh, solato, kuhan krompir in jabolka. Postregli so jima s celo banjo vode, varnost pred morebitnimi napadi psov pa je zagotavljala varna ograja. Laboda sta bila zelo ješča in sta dobesedno hlastala po hrani, ki jo je dopolnjevala tudi sveža vrtna trava pred hišo. Na velikem ograjenem vrtu sta se dobro počutila. Nenavadna gosta so si ogledali tudi sosedji, ki so navdušeni nad lepima pticama soglasno

obsojali divjaško praznovanje sicer mirnega praznika in se spraševali o smislu uprizarjanja vojnega stanja na takšen dan, ki naj bi bil vse prej kot to.

Zvečer sem laboda naložil v avto in ju odpeljal na Koseški bajer. Gladino vode je že brazdalo dvanajst labodov grbcev, na bregu pa so bili številni sledovi hranjenja. Ni bilo pomembno, ali sta naša laboda prišla od tod, pomembno je bilo, da sem ju pripeljal v njuno naravno okolje. Če jima ne bi ustrezalo, sta imela možnost uporabiti peruti in najti primernejši kraj zase. Suvereno sta stopila iz avta. Lagodno sta zaplavala proti družbi ... Takoj se je nabralo nekaj radovednežev, ki so se v večernem mraku sprehajali ob koseški vodi. »Gre morda za kakšen projekt DOPPS-a?« me je vprašal mlad par. »Nekoliko res,« sem jima odvrnil: »Saj sem član DOPPS-a.« Potem sem jima na kratko povedal zgodbo.

Najdena laboda sta imela srečo, da sta našla zatočišče na dvorišču prijaznih ljudi. Moja sestra Marija Miklič je namreč varuhinja gorske narave in tudi sicer velika ljubiteljica živali. Tokrat so jo živali, pa čeprav ne gorske, poiskale doma.

1: Najditeljica in varuhinja gorske narave, Marija Miklič, je vzorno poskrbela za laboda grbca (*Cygnus olor*), močno prestrašena od novoletnega pokanja in bobnenja.

2: Poškodba na nogi samice je govorila o pristanku na trdi podlagi, najverjetneje ponoči, ko se je razlegalo pokanje petard.

foto: obe Ivan Esenko

1

2

3

Reševanje Glocknerlady - prvoletne samice brkatega sera // Tilen Basle

1: Mladi »reševalci« so takoj zagrabil priložnost, da poiščejo izgubljeno ptico v zanjo skrajno neobičajnem okolju. Na teren so se odpravili v upanju, da jo rešijo in si ta redki prizor dodobra ogledajo.

2: Da bi samica doživela čim manjši stres, smo jo hitro zavili v Aleksandrovo pulover in počakali na avstrijske kolege, ki so ptico brž odpeljali na pregled in s dodatno oskrbo.

3: Prvoletna samica brkatega sera (*Gypaetus barbatus*) z imenom Glocknerlady je neboječe sedela med suho orlovo praprotjo.

foto: vse Rok Breznik

Novembra lani sem med monitoringom vodnih ptic na Ptujskem jezeru prejel nenavaden klic. Na drugi strani slušalke se je oglasil Tomaž, ki mi je sporočil, da je v okoličju Celja zašel brkati ser (*Gypaetus barbatus*) in da je najverjetneje v težavah. Brkati ser je namreč velika ujeta, ki živi le visoko v Alpah, kjer se prehranjuje večinoma z mrhovino.

Toda kako je Tomaž sploh vedel za ta pri nas tako zelo redki obisk? Ptica nosi satelitski telemetrijski oddajnik, ki omogoča sledenje. Oddajnik so prvoletni samici po imenu Glocknerlady namestili kolegi v avstrijskem Narodnem parku Visoke Ture, kjer se je istega leta izvalila. Ta je po namestitvi in izpustu nekaj časa »vandrala« po Alpah in avstrijski Štajerski, nato pa se je ustavila na majhni gozdni jasi v bližini Celja. V zanjo skrajno neobičajnem okolju je vztrajala že dva dni, kar je vzbudilo skrb pri avstrijskih kolegih, zato so se ti obrnili na Tomaža, ki se je hitro odzval in za naslednji dan organiziral iskalno akcijo.

V soboto, 3. novembra 2012, smo se z Aleksandrom, Alijano, Rokom in Špelo odpravili na teren v upanju, da najdemo izgubljeno ptico. S seboj smo imeli zemljevid z zadnjo znano lokacijo, na kateri se je zadrževala Glocknerlady, zato iskanje ni bilo težavno, in po dobre pol ure smo samico tudi našli. Neboječe je sedela na tleh med suho orlovo praprotjo znotraj gozdarske ograje, na pogled pa ni kazala nobenih znakov boleznih ali poškodb, imela je le razmočeno perje. Šele ko smo se ji poskusili

približati, smo ugotovili, da je najverjetneje zelo šibka, saj se je od nas odmikala peš, nato pa prhutajoče preletela zelo kratko razdaljo. Po posvetu z avstrijskimi kolegi smo se odločili, da jo ujamemo, saj ji vremenske razmere niso prizanašale in tudi v prihodnjih dneh je bil napovedan dež, ki bi stanje le še poslabšal. Z Aleksandrom in Alijano smo prestopili ograjo in samico ujeli v kotu, čeznjo pa je Alijana hitro vrgla pulover, ki ga je žrtvoval Aleksander. Pomembno je namreč, da ptica doživi čim manjši stres, zato jo je treba spraviti v tople, temen prostor. Ptico sta nato doma nadalje oskrbela Aleksander in Alijana in po kratkem času je bila videti mnogo boljše. Zvečer sta Glocknerlady v kartonski škatli predala avstrijskim kolegom, ti pa so jo odpeljali na pregled in v dodatno oskrbo.

Nekaj dni po razburljivem reševanju smo od avstrijskih kolegov prejeli sporočilo o stanju Glocknerlady. Ta je obnemogla zaradi akutne zastrupitve s svinčcem. Prosto živeče ujede se s svinčcem pogosto zastrupijo z zaužitjem mrhovine s svinčnimi naboji, s katerimi je bila ustreljena žival. Glocknerlady sedaj okreva v ambulanti na Dunaju, okrevanje pa bo dolgotrajno, vendar po besedah veterinarjev uspešno.

Zahvala gre Aleksandru in Alijani za pomoč pri reševanju in oskrbi, Tomažu za koordiniranje reševanja ter Roku in Špeli za odlično fotodokumentacijo dogodka. Brez vas in pa seveda sodobne tehnologije, ki omogoča sledenje posameznim osebkom, bi Glocknerlady zagotovo poginila, zdaj pa ima novo priložnost, da zajadra nad vrhovi Alp. ●

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij. S svojimi fotografijami se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga (www.saxifraga.nl).

1

2

Mestne lastovke in sprememba vremena

// Dušan Klenovšek

Dne 13. septembra 2012 smo bili priče veliki vremenski spremembi. Po dolgotrajnem vročem obdobju brez padavin je ob težko pričakovanem dežju hkrati občutno padla temperatura in posledice za ptice smo lahko opazovali marsikje po Sloveniji, jaz osebno kar sredi trga v Podsvetju. Skozi okno pisarne na Upravi Kozjanskega parka sem opazil, da se na fasadah in strehah sosednjih hiš drenja nekaj sto mestnih lastovk (*Delichon urbicum*). Iskale so najbolj suhe in zavetrne predele pod napuščem, mnoge so se drenjale na toplejšem dimniku. Hitro sem naredil več dokumentarnih posnetkov. Kasneje sem podobne novice dobil še iz Bistrice ob Sotli in iz Sevnice, če omenim le najbližje kraje.

Kaj se je zgodilo? Naši najbolj pogosti vrsti lastovk se selita v poznem poletju in zgodnji jeseni. Najprej odidejo kmečke lastovke (*Hirundo rustica*), sledijo jim še mestne. Kljub temu da gre za izvrstne letalce, pa je njihovo telesce zelo občutljivo za hitre in ekstremne vremenske spremembe. Mrzel dež in padec temperature zraka sta vzrok podhladitvi, ki se lahko za številne osebe konča tudi tragično. Mediji so denimo 8. septembra leta 2007 poročali o poginu okoli 80 lastovk v Brežicah – tudi tedaj je šlo za podobno hitre in velike vremenske spremembe. K sreči tokratno deževje ni trajalo dolgo in zato mrtvih lastovk ni bilo opaziti. Ko so postajale dežne kapljice redkejšje, so lastovke postajale živahnejše in so zopet poletele. Upajmo, da jih na njihovi dolgi poti ni doletelo še več podobno težkih trenutkov. ●

KAVARNA
Unionska

Vsak dan vas čakajo sveže sladice iz naše slaščičarne, unionska kava ali skodelica čaja ob prebiranju dnevnih časopisov. Večerne ure v kavarni zaznamujejo literarni večeri, sobotni večerni plesi, variete, gledališke igre ter potopisna predavanja. Napovednik dogodkov "Novičke iz Uniona" najdete na www.gh-union.si ali pri nas v Kavarni Union!

Vabljeni!

Odprto: od ponedeljka do sobote od 9. do 17. ure,
v času prireditve pa od 19. do 24. ure.
Lokacija: center Ljubljane, pritličje Grand Hotela Union,
Miklošičeva 1, Ljubljana

GRAND HOTEL UNION
LJUBLJANA

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJA TRNOFINANCIJA EVROPSKA UNIJA
Evropski sklad za regionalni razvoj

1 in 2: Na fasadah in strehah sosednjih hiš se je drenjalo nekaj sto mestnih lastovk (*Delichon urbicum*).

foto: obe Dušan Klenovšek

Postovka (*Falco tinnunculus*)

Postovke sem fotografiral v previsni, približno 80 metrov visoki steni Orlovca na obrobju Trnovskega gozda pod vasjo Predmeja. Ker je dostop izredno težak, skoraj nemogoč, so fotografije nastajale s stojišča levo od stene, kjer se dviga visok balvan. Toda za tako majhne ptice, kot so postovke, je bilo tudi to mesto še vedno dokaj oddaljeno od stene. Večina fotografij je nastala v spomladanskem času, ko je bilo v domovanju postovk še posebno burno, predvsem med hranjenjem mladičev.

Postovke so izredno previdne ptice, zato sem bil za nastanek teh fotografij več kot pet ur zamaskiran v skalovju, ko je dopoldansko sonce že prav pošteno pritisnalo v steno.

Oprema: digitalni fotoaparati Nikon D300s in teleobjektivi Nikkor 200-400 VR II f4

Miran Krapež, Otlica

avtorji:

Tilen Basle
Dominik Bombek
Damijan Denac
Polona Pagon
Bia Rakar
Tanja Šumrada

fotografi:

3, 5: Damijan Denac
6: Bojana Lipej
10: podlaga GURS

1// Aktivnosti projekta LIVEDRAVA

Projekt Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882) se je pričel 1. septembra 2012. V tem času smo izpeljali kar nekaj aktivnosti. S pomočjo prostovoljcev smo odstranili zarasti na umetnih gnezditvenih otokih na Ptujskem jezeru, nakupili opremo (čoln, motorne žage, računalnike, optiko ipd.), uredili meje v naravnem rezervatu v nastajanju Ormoške lagune, uredili nakup poplavnega gozda, postavili zaščitno ograjo pred zračnimi bazeni v dolžini 90 metrov in za potrebe pisarne namestili sončno elektrarno. Tudi zaključna gradbena dela v pisarni so pri koncu, pripravljajo pa se tehnični načrti za obnovitvena dela. Pripravili smo številne medijske objave o projektu – članek v Ptujskem tedniku, tiskovno konferenco v Ormožu, kontaktno oddajo Vroča linija Radio Ptuj. Poleg tega smo se v letu 2012 lotili tudi izdelave tehničnega načrta za informacijski center v Ormoških lagunah. DB

2// Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007-2013

DOPPS se je kot član Nadzornega odbora (NO) 30. novembra 2012 udeležil 9. seje NO za Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007-2013 v organizaciji Ministrstva za kmetijstvo in okolje. Poglavitni del seje je bila »Potrditev predloga 6. spremem-

be Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2007-2013« z namenom uspešnega in učinkovitega zaključevanja programa, torej prerazporejanjem sredstev med ukrepi in osmi. Ena izmed sprememb je bila tudi zmanjšanje sredstev za 7 milijonov EUR iz t.i. osi 2, specifično ukrepa 214 – Kmetijsko okoljska plačila. Ker menimo, da so sredstva ukrepa 214 ključna za povečanje konkurenčnosti slovenskih kmetov, za ohranjanje biotske raznovrstnosti in kulturne krajine, se nismo strinjali, da se sredstva pri tem ukrepu zmanjšajo. Kljub temu je bil predlog sprejet, nihče od drugih navzočih pa tega predloga ni niti komentiral!? DD

3// Društvena delavnica »Poslanstvo DOPPS«

Dne 12. februarja 2013 se je v prostorih DOPPS sestala delovna skupina 17 članov društva. Namen delavnice je bil pripraviti predlog posodobljenega poslanstva DOPPS, ki ga bomo v glasovanje predlagali Zboru članov. Po uvodni predstavitvi pomena poslanstva, ki jo je pripravil direktor Damijan Denac, smo določili osnovne pojme, ki jih člani povezujemo z društvom in namenom našega delovanja. V naslednjem koraku smo v manjših skupinah pripravili štiri različice poslanstev in jih nato po skupnem pogovoru izoblikovali v enoten predlog, ki se glasi: »Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k

ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.« Novemu poslanstvu na pot želimo, da nas bo vedno jasno vodilo in združevalo ter naše delo in namen uspešno predstavljalo v družbi. TŠ

4// Terenski ogled struge Drave po poplavih

V okviru LIFE projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882) smo takoj po poplavih na Dravi opravili terenski spust s čolnom po strugi Drave (28.11.2012) z namenom, da ocenimo stanje struge in morebitne spremembe, ki bi vplivale na izvedbo akcij na Dravi. Ker pretok pod jezom v Markovcih še ni normaliziran, smo lahko pregledali le del med Mariborom in Ptujem. Priča smo bili novo nastalim prodiščem, ogromnim kupom naplavin in tudi razkriti človeški malomarnosti, saj je reka odnesla vrhne sloje zemlje, pod katerimi so se marsikje skrivale gore gradbenih in drugih odpadkov. Ugotovili smo, da morfološke spremembe na tem delu Drave ne bodo bistveno vplivale na načrtovane akcije. DD

5// Obisk zunanjega nadzornika projekta LIVEDRAVA

V ponedeljek, 18. februarja, in v sredo, 20. februarja 2013, smo imeli v okviru projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882) prvi obisk zunanjega nadzornika za projekte LIFE za Slovenijo. Glavni namen obiska je bil pregled projektnih aktivnosti, na-

predka na projektu in reševanje morebitnih dilem. Prvi dan obiska, ki je potekal 18. februarja na sedežu upravičenca koordinatorja - DOPPS, smo bili, poleg zunanjega nadzornika g. Mitja Kaligariča, na sestanku navzoči še predstavnik MKO ga. Julijana Lebez Lozej, predstavnik pridruženih upravičencev iz Vodnogospodarskega biroja Maribor, ga. Alenka Kovačič in g. Smiljan Juvan, ter predstavniki DOPPS-a, zaposleni na projektu LIVEDRAVA, Damijan Denac, Nataša Šalaja in Polona Pagon. Sestanek je s pozdravnim govorom, predstavitev dnevnega reda ter namenom obiska odprl zunanji nadzornik projekta. Sledila je podrobna predstavitev projektnih akcij, od že izvedenih, akcij v izvajanju ter predstavitev akcij, ki jih bomo uresničevali v prihodnje. V nadaljevanju smo pregledali probleme, ki so se pokazali med uresničevanjem posameznih akcij, ter vplive, ki so jih imele novembrske poplave (5. november 2012) na določene akcije v projektu, in skupaj iskali rešitve, ki bodo pripeljale do uresničitve zastavljenih akcij in ciljev. V popoldanskem delu smo natančno pregledali še administrativno, finančno in tehnično vodenje projekta. Drugi del nadzorne obiska smo opravili dva dni kasneje, 20. februarja, na terenu. V sklopu tega si je zunanji nadzornik skupaj z Damijanom Denacem in Dominikom Bombekom ogledal dela, ki so bila v zadnjih šestih mesecih opravljena v Ormoških lagunah,

naravnem rezervatu v nastajanju. Po uvodni predstavitvi delovanja čistilne naprave in bazenov za odpadne vode nekdanje Tovarne sladkorja Ormož so pretežen del obiska namenili pregledu opravljenih del, ki so bila potrebna za ureditevčasne pisarne. Obisk zunanjega nadzornika se je tako zaključil v Ormoških lagunah z razpravo o predlaganih načrtih za postavitev informacijskega centra ter vizijo naravnega rezervata v nastajanju. PP

6// Mladi so raziskovali ptice obalnih mokrišč in obalnega zaledja

V času šolskih počitnic od 23. do 28. februarja 2013 je na Obali potekal četrti Zimski tabor mladih ornitologov. Tabora se je udeležilo 19 mladih ornitologov iz vse Slovenije. Nastanjeni so bili v Osnovni šoli Oskarja Kovačiča Škofije. Udeleženci, razdeljeni v pet delovnih skupin, so v času tabora spoznavali in raziskovali ptice, ki živijo v obalnih mokriščih in obalnem zaledju, seznanili so se tudi z obročkanjem ptic v Škocjanskem zatoku in floro Kraškega roba. Popoldneve so jim popestrila številna zanimiva predavanja o pticah Indije, reke Drave in Kraškega roba; poučni dokumentarni filmi – Nomadi neba, renaturacija Škocjanskega zatoka in nočni teren, na katerem so prisluhnili in celo opazovali našo največjo sovo - veliko uharico.

Tabor je letos potekal v okviru projekta Adriawet 2000 »Jadranska mo-

krišča za omrežje Natura 2000«, ki je sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev. Projekt je mladim omogočil tudi obisk Deželnega naravnega rezervata ob izlivu Soče v sosednji Italiji. Udeleženci so spoznali, da narava nima meja in da so mokrišča ter njihova izjemna biotska pestrost ključnega pomena tako za ptice kot za nas. BR

7// Tradicionalni pohod ob Muri na Svetovni dan mokrišč

Na Svetovni dan mokrišč, 2. februarja 2013, je bil organiziran že tradicionalni pohod ob Muri, ki je tokrat potekal po avstrijski strani te mejne reke. Zbor je bil pri »Hoamathausu« v Laafeldu. Množico več sto obiskovalcev iz Avstrije, Slovenije, Madžarske in drugih dežel je vodilo prek 20 vodnikov, zbrane pa je na začetku pozdravila tudi predstavnik Ramsarske konvencije Laura Máiz-Tomé. Množice na pohodu ni zaustavil niti ledeni dež, ki je poskrbel za pravo zimsko razpoloženje. Organizatorjem gre čestitati za dobro organizacijo dogodka in odlično medijsko pokritost. Letošnji pohod je bil namenjen spominu na pokojne naravovarstvenike, ki so delovali tudi na Muri - Dietra Dornerja, Davida Reederja in Martina Schneider-Jacobyja. DD

8// Predavanja o projektu LIVEDRAVA

V sklopu predavanj z naslovom »Pomen projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882) za ljudi in naravo« širšo javnost seznanjamo s cilji projekta. V predavanjih predstavljamo ogrožene vrste ptic, pojasnujemo, kakšen je pomen projekta za ohranjanje ugodnega stanja ptic, rib in hroščev ipd. Do sedaj smo pripravili pet od predvidenih desetih predavanj na različnih lokacijah projektnega območja, in sicer na Ptuju, v Ormožu, Mariboru, Središču ob Dravi in Obrežu. **DB**

9// Ornitološki atlas mesta Ljubljane

Ornitologi iz Ljubljane in okolice se gotovo še spomnite popisov, ki smo jih opravljali v letih 2010 in 2011 za Ornitološki atlas mesta Ljubljane. Z veseljem vam sporočamo, da je priprava poljudne knjižne izdaje tega atlasa v teku. Izid publikacije pričakujemo do junija letos. Izvedba celotnega atlasa je plod sodelovanja Nacionalnega inštituta za biologijo in DOPPS. **DD**

10// Nakup gozda v okviru projekta LIVEDRAVA

Pred lagunami – naravnim rezervatom v nastajanju v lasti DOPPS – je ohranjen večji fragment mehkolesne loke prioritetnega habitatnega tipa 91E0* Obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salicion albae*), ki je uvrščen na doda-

tek 1 Habitatne direktive. Nakup 6,9 ha tega gozda, ki je izjemnega naravovarstvenega pomena, smo vključili v projekt LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882) in to akcijo je komisija tudi potrdila. Po podpisu pogodbe z dosedanjim lastnikom, Tovarno sladkorja d.d. v likvidaciji, in odobritvi pravnega posla smo 27. februarja 2013 pogodbo o nakupu overili pri notarju. Z lastništvom tega gozda (na zemljevidu označeno z rdečo barvo) nismo prispevali le k varstvu ptic, temveč k trajnemu varstvu celotnega gozdnega ekosistema, saj bomo z njim dolgoročno upravljali izključno naravovarstveno. **DD**

11// Vključitev DOPPS v gibanje Netzkraft

V začetku letošnjega leta se je DOPPS priključil gibanju Netzkraft. To je mednarodno omrežje posameznikov in organizacij, ki delujejo na različnih ekoloških, socialnih, političnih in spiritualnih področjih. Cilj gibanja je povezovanje in podpora med organizacijami, s tem pa doseganje večjega vpliva na družbo. Gibanje deluje po principu medsebojne pomoči in solidarnosti. DOPPS je s priključitvijo postal enakopraven član in je na spletni strani gibanja (www.netzkraft.net) pridobil svojo profilno stran, na kateri najdete opis društva, kontaktne informacije, nekaj slik in druge pomembne podatke. Veselimo se vašega obiska, predvsem pa sodelovanja in izmenjave izkušenj z drugimi organizacijami. **TB** ●

POPRAVEK

V prejšnji številki revije Svet ptic (04'12) smo v rubriki **Nasveti za opazovanje** (stran 39) predstavili srebrno ribico (*Lepisma saccharina*) in pri tem pomotoma uporabili fotografijo zapečnice (*Thermobia domestica*).

Tako srebrna ribica (slika 1) kot zapečnica (slika 2) sta nekrilati žuželki (Apterygota), ki ju uvrščamo v red ščetinorepk (Zygentoma) in v družino srebrnih ribic (Lepismatidae). Za obe vrsti so značilni trije priveski na zadku (dva dolga členjena cerka in med njima en dolg, ravno tako členjen končni nastavek) in dolge tipalnice, ki pa so pogosto polomljene. Ravno tako imata obe vrsti telo pokrito z luskami, ki se pri srebrni ribici srebrno bleščijo, pri zapečnici pa so v temno rjavih tonih. Obe vrsti sta razširjeni po vsem svetu (kozmpopolitsko), imata radi temne vlažne koticke in sta aktivni ponoči. Prehranjujeta se z najrazličnejšimi organskimi ostanki, ki vsebujejo ogljikove hidrate. Srebrno ribico lahko prek celega leta opazujemo v kletih, shrambah in toaletnih prostorih. Zapečnica je, kot že pove slovensko ime, bolj toploljubna od srebrne ribice. Živi ob pečeh, vročih ceveh in toplotovodih. Najpogostejše jo vidimo poleti, ko ponoči išče hrano na zunanjih stenah, ki jih podnevi ogreje sonce.

Za napako se vam opravičujemo.

Uredništvo

foto: obe Tomi Trilar

foto: BSPB / BirdLife Bolgarija

Veliki grafiti pomagajo reševati ogrožene vrste ptic v Bolgariji

// prevod Barbara Vidmar

V okviru projekta Life »Rešimo ujede« (2009-2013), ki je namenjen zaščiti kraljevega orla (*Aquila heliaca*) in sokola plenilca (*Falco cherrug*) na ključnih območjih Natura 2000 v Bolgariji, se je BirdLife-ov partner v Bolgariji (BSPB) odločil za kreativen pristop k pritegnitvi pozornosti širše javnosti, in sicer z velikimi grafiti v osrčju Sofije.

Tako kraljevi orel kot sokol plenilec sta ogrožena zaradi elektro-udarov, uničevanja njunih življenjskih prostorov, nelegalnega zastrupljanja in kraje jajc, kar povzroča zmanjševanje populacij. BSPB je z namenom zaščite omenjenih ujed v sklopu projekta pripravil vrsto projektnih aktivnosti: izolacija daljnovodov na kritičnih območjih, namestitve gnezdilnih polic in njihovo varovanje, zimsko hranjenje. Omenjene aktivnosti so že prispevale k povečanju populacij obeh vrst.

A aktivnosti se s tem še niso končale! Štirje umetniki prostovoljci, ki so ponudili svojo podporo projektu, so ustvarili presunljiv, dvajsetmetrski grafit, ki upodablja veličastnega in globalno ogroženega kraljevega orla. Grafit je izrisan na fasadi osnovne šole, ki ravno tako podpira projekt, v predmestju Sofije.

V želji ovekovečiti in deliti prijetne trenutke sodelovanja BSPB in umetnikov so pripravili tudi kratek film, s katerim so predstavili nastajanje grafitov (<http://www.youtube.com/watch?v=vjT8vMMVCzo&feature=youtu.be>). Z uporabo inovativnega pristopa komunikacijskih orodij in sodobne umetnosti želi BSPB privabiti tudi mlade in tako pustiti dolgoročen pečat svojega petletnega projekta »Rešimo ujede«.

Izvirni članek: <http://www.birdlife.org/community/2012/12/giant-graffiti-to-help-save-threatened-birds-in-bulgaria/>
Projekt *Rešimo ujede*: <http://www.saveraptors.org/en/page.php?cat=2&subcat=1>

Včlani se

v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo *Acrocephalus*.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

NE UBIJAJ PTIC ZA ŠPORT IN ZABAVO

POZIVAMO

Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, da v
Republiki Sloveniji odpravi vsako pobijanje ptic
zgolj iz užitka ali športa.

Lovsko zvezo Slovenije naj dosledno sledi
svojemu poslanstvu, za katerega so se opredelili,
in se popolnoma odpove lovu ptic.

LZS, ZGS in Erico d.o.o., da v celoti umaknejo
predloge za širitev seznama lovnihi vrst ptic
in podaljšanje njihovih lovnihi dob.

Podrobnejše informacije:

DOPPS
Tržaška cesta 2
p.p. 2990
1001 Ljubljana
T (01) 426 58 75
F (01) 425 11 81
dopps@dopps.si
www.facebook.com/dopps
www.ptice.si

EURONATUR